

Vems ansvar är krogentrén?

Examensarbete i straffrätt 20 p

Karl-Magnus Ahlquist

Handledare: Gösta Westerlund

HT 2007

Innehållsförteckning

1. Inledning
 - 1.1 Inledning
 - 1.2 Syfte
 - 1.3 Frågeställning
2. Metod
 - 2.1 Analysmetod
3. Definitioner av de inblandade aktörerna
 - 3.1 Ordningsvakten
 - 3.1.1 Ordningsvaktens uppgifter
 - 3.1.2 För vilka ändamål får ordningsvakter förordnas?
 - 3.1.3 Kvalifikationskrav, förordnande och återkallelse av förordnande
 - 3.1.4 Hur utfärdas förordnande?
 - 3.1.5 Återkallelse
 - 3.1.6 Utbildning för ordningsvakter
 - 3.1.7 Ordningsvaktens utrustning
 - 3.1.8 Allmänna åliggande i tjänsten
 - 3.1.9 Avvisande, avlägsnande och tillfälligt omhändertagande vid ordningsstörningar och brott
 - 3.1.10 Omhändertagande av berusad
 - 3.1.11 Allmänna sammankomster och offentliga tillställningar
 - 3.1.12 Fängsel
 - 3.1.13 Kroppsvisitation
 - 3.1.14 Användning av våld
 - 3.2 Entrévärdar
 - 3.2.1 Befogenheter för entrévärdar och envar
 - 3.3 Garderobiären
 - 3.4 Bevakningsföretag
 - 3.4.1 Allmänna krav för auktorisation m.m.
 - 3.4.2 Godkännande
 - 3.4.3 Vad krävs för godkännande?
 - 3.4.4 Tillsyn och återkallelse av auktorisation
4. Empiri- hur bedrivs verksamheten i dag
 - 4.1 Inledning
 - 4.2 Kort historik om dörren
 - 4.2.1 Situationen på 1980- och 1990-talet
 - 4.2.2 Utvecklingen under 2000-talet
 - 4.2.3 Hur ser situationen ut i dag?
 - 4.3 Tillhör inte dörren krogen?
 - 4.4 Varför tillhör inte dörren krogen?
 - 4.5 Vad gör dörren intressant?
 - 4.6 Polisens uppfattning avseende situationen i krogdörrarna

5. Vem står i dörren och vilka attityder och värderingar råder
 - 5.1 Inledning
 - 5.2 Vem är personen i dörren?
 - 5.3 Vilka attityder regerar i våra dörrar?
 - 5.4 Hurdan är deras arbetsmiljö?

6. Vilka är brotten som begås av personer relaterade till dörrverksamheten?
 - 6.1 Inledning
 - 6.2 Ekonomisk brottslighet
 - 6.3 Organiserad brottslighet
 - 6.4 Brott mot enskilda
 - 6.4.1 Misshandel och våldsbrott
 - 6.4.2 Olaga frihetsberövande
 - 6.4.3 Falska vittnesmål
 - 6.4.4 Olaga diskriminering
 - 6.4.4.1 Berättelse ur verkligheten

7. Hur har lagstiftningen på området utvecklats och hur ser arbetet ut idag
 - 7.1 Fortsatt utredningsarbete
 - 7.2 Fortsatt reformarbete
 - 7.3 JK granskar

8. Förslag på förändringar
 - 8.1 Alkohollagen
 - 8.2 Lag om bevakningsföretag
 - 8.3 Ordningsvaktslagen
 - 8.4 Lagen om särskild skattekontroll i vissa branscher
 - 8.5 Övriga förslag till lagändringar
 - 8.6 Krav på tillsyn av yrkeskåren
 - 8.7 Införa regler för kösystem
 - 8.8 Skatterättsliggenomsyn

9. Slutsats

10. Bilaga

11. Källförteckning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Jag visste att jag ville skriva en uppsats i straffrätt. Problemet var att jag hade allt för många tankar i mitt huvud för att kunna se det som senare skulle visa sig vara det självklara valet.

Jag minns fortfarande den starka känsla av villrådighet och uppgivenhet som till sist fick mig att styra mina steg mot Gösta Westerlunds kontor, som vid det tillfället var min lärare i Straffrätt på Juridiska institutionen vid Göteborgs Universitet. Efter månader av velande kändes Gösta som en räddare i nöden, vilket han senare också skulle visa sig vara.

Göstas råd var lika enkelt som självklart. Du ska självklart skriva om den rådande, och uppenbarligen problematiska, situationen som råder i våra krogentréer.

Gösta visste att jag hade erfarenheter från att ha jobbat i Göteborgs krogdörrar, med kortare gästspel även i andra städer, under nästan 15 års tid. Mina samlade erfarenheter och alla kontakter från åren som dörrvakt ger mig en möjlighet att tränga in i och skildra den verklighet som finns bakom en ofta svårangriplig fasad som inte sällan präglas av en osund kollegialitet och lojalitet. Detta gör det mycket svårt för en icke initierad att få tillgång till vad som verkligen präglar och styr hur verksamheten i våra krogentréer ser ut.

Det handlar om en värld ofta i gränslandet mellan den lagliga och kriminella världen, en värld där normer och gränser som gäller i det övriga samhället på ett tydligt sätt kompromissas med och tillfälligt sätts ur spel. Det är en annan värld där ofta helt andra regler än våra lagar styr.

Jag anser att min bakgrund både som akademiker och mångårig dörrvakt ger mig en i det närmaste unik förutsättning att beskriva situationen med full förståelse och insikt, något som i den akademiska världen långt ifrån är fallet.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att analysera och föra en diskussion kring den rådande situationen/förutsättningen i våra restauranger och nattklubbars entréer (krogentréer) samt att undersöka de bakomliggande attityder/värderingar jag anser påverkar och kan förklara dagens klimat i våra krogentréer. Avslutningsvis kommer jag att lämna konkreta förslag på hur jag anser att man skall gå till väga för att kunna förändra den problematiska och ofta kriminella verksamhet som bedrivs i krogarnas entréer.

Under tiden jag gjorde research för uppsatsen visade det sig att i stort sett alla de myndighetsinstanser¹ jag kontaktade för att skaffa material till min uppsats visade ett stort intresse för att få ta del av min uppsats och därigenom skaffa sig en förståelse för situationen i våra krogentréer, jag har därför valt att anpassa uppsatsen så att även myndigheter skall kunna ha nytta av den.

1.3 Frågeställning

Huvudfrågan som jag avser att besvara i min uppsats är hur den verksamhet som bedrivs i våra krogentréer fungerar i dag, och hur väl dagens situation överensstämmer med gällande rättsläge. Detta leder i sin tur på ett naturligt sätt även till följdfrågan, är det gällande rättsläget i detta hänseende tillfredsställande eller inte? Om inte, hur kan det då konkret förändras?

Frågeställningen ovan syftar till att skapa en förståelse för det nuvarande rättsläget, men framförallt kommer problemområdet belysas ur ett de lege ferenda perspektiv, dvs. hur skulle lagstiftningen kunna förändras? Där kommer jag att lämna ett antal konkreta förslag på hur lagstiftningen kan förändras för att kunna motverka och enligt min uppfattning lösa många av de problem vi ser idag, och som uppmärksammas och belyses i min uppsats. Jag vill även visa och skapa en förståelse för hur viktigt det är vem personen som arbetar i krogentrén är, vilka attityder och värderingar som reglerar.

¹ Bl.a. Polisen, Skatteverket, Länsstyrelserna och Justitiekanslern.

2. Metod

Jag ämnar här beskriva hur jag har agerat för att kunna skriva denna uppsats. Jag beskriver vilket material jag har använt, hur jag har fått fram mitt material, hur jag utfört min analys och vilket värde mina källor skall anses ha.

2.1 Analysmetod

Då det handlar om ett ämne som är mycket knapphändigt utrett har det varit svårt att hitta relevant material i form av litteratur. Istället har jag i huvudsak inhämtat min empiri från min egen erfarenhet, artiklar, intervjuer och annat både tryckt och digitalt material som behandlar mitt undersökningsområde, samt en enkätundersökning². Resultatet av enkätundersökningen kan inte sägas vara statistiskt säkerställt då den endast omfattade 83 personer och urvalet av dessa inte gjordes på ett helt slumpmässigt sätt. Av de tillfrågade personerna är det ett flertal jag själv har varit verksam tillsammans med, och som företrädesvis är verksamma på större krogar/nattklubbar. Det flest tillfrågade är från Göteborg och bara några enstaka är från Malmö. Syftet med enkäten är ändå att försöka återge den verklighet som råder i våra krogentréer, och därmed skapa de nödvändiga förutsättningarna för att kunna motverka de uppenbara missförhållanden som finns.

3. Definition av de inblandade aktörerna

För att få en grundläggande förståelse för hur verksamheten i krogdörrar fungerar kommer jag i det följande göra en relativt ingående genomgång av de personer som förekommer i verksamheten, ordningsvakten som är definierad i lagen kommer få det största utrymmet. Vidare kommer jag att beskriva varför dessa personer finns i krogentrén, samt visa vilka lagar och regler som styr deras juridiska befogenheter och myndigheternas möjligheter att granska dessa olika personer. Jag kommer att dela upp personerna i tre olika kategorier;

Ordningsvakten: som är en person som skall fungera som polisens förlängda arm.

Entrévärden: som är en person som anlitas för att fylla i stort sätt samma arbetsuppgifter som ordningsvakten dock utan ordningsvaktens förordnande från polisen och

² Se bilaga 1.

särskilda rättigheter och skyldigheter enligt lagen. Entrévärderna kan ses som krögarens förlängda arm.

Garderobiären: som är den person som har till huvudsaklig uppgift att ansvara för förvaringen av de i garderoben inlämnade kläderna samt övriga lösa persedlar. Det förekommer även att garderobiären har visst vaktansvar, och då fungerar som en entrévärd.

Jag kommer även att göra en genomgång och av bevakningsföretaget. Detta eftersom kraven på bevakningsföretag är en fråga som är aktuell i sammanhanget och därför har rättslig relevans, samt en naturlig koppling till flera av de ovanstående personerna. Myndigheternas hårdnande kontroll på vilka som är aktiva och verkar i våra krogentréer har medfört att det oftare diskuteras i termer av att verksamheten måste drivas av ett bevakningsföretag, en utveckling vi troligtvis bara sett början på och som mycket väl kan sluta med att alla personer som är verksamma i krogentrén måste tillhöra ett bevakningsföretag.

3.1 Ordningsvakten

När det gäller antalet ordningsvakter i våra krogentréer har det under de senaste åren kunnat ses en kraftig ökning. Polisen och tillståndsmyndigheterna har börjat ställa högre krav på krogarna vad gäller antal förordnade ordningsvakter. Ordningsvakten är den enda av de personer som är verksamma i krogentrén som är definierad i lagen och som därmed är möjlig att utöva tillsyn över. Dock bör noteras att det krävs att ordningsvakterna arbetar i ett auktoriserat bevakningsföretag.

Vi ser idag en utveckling som går mot att myndigheterna ställer allt högre krav vad gäller antalet ordningsvakter på krogarna, en utveckling som fått till följd att antalet så kallade entrévärdar successivt minskar.

I det följande kapitlet kommer jag att lämna en ingående beskrivning av förutsättningarna vad gäller ordningsvakterna och deras befogenheter. Detta kommer att ske genom en kronologisk genomgång av de relevanta paragraferna i Lag (1980:578) om ordningsvakter.

3.1.1 Ordningsvakternas uppgifter

Enligt lagens 1 § får den som inte är anställd som polisman förordnas att som ordningsvakt medverka till att upprätthålla allmän ordning. Denna skrivning skall jämföras med formuleringen i 1 § polislagen (1984:387) där polisens huvuduppgift är att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Genom formuleringen "medverka till" har lagstiftaren velat markera att ordningsvakterna inte har ett sådant ansvar för den allmänna ordningen som polisen har.

Vad gäller begreppet "allmän ordning" har detta varit uppe för diskussion åttio gånger både i lagstiftningssammanhang och i den poliserättsliga litteraturen. Vanligtvis

attar rekvisitet bara platser där allmänheten har tillträde. Vid ordningstörningar på privat område, och som varken har återverkningar på ordningen på en allmän plats eller utgör straffbara handlingar, kan i princip varken polis eller ordningsvakter agera. Dock kan brott av olika slag alltid anses utgöra störningar av den allmänna ordningen, detta även om de begås på ett privat område. Ordningsvakter skall endast i undantagsfall kunna förordnas för tjänstgöring på ett område som allmänheten inte har tillträde till i en eller annan form³.

3.1.2 För vilka ändamål får ordningsvakter förordnas?

Allmänna förutsättningar

Rent allmänt kan sägas att förutsättningarna för ett ordningsvaktsförordnande är att den aktuella ordningshållande uppgiften kräver en ordningsvakts särskilda befogenheter. Dock bör framhållas att den ordningshållande uppgiften inte får vara så kvalificerad att den kräver polisiär utbildning. Så länge det är frågan om ordningshållning som i normalfallet inte bör bekostas med statliga medel kan detta ses som ett tecken på en situation där ordningsvakter mera regelmässigt bör kunna förordnas. Vanligtvis är det anordnaren av verksamheten där det krävs ordningsvakter som skall betala för dessa.

³Se Johan Munck Ordningsvakter och väktare

Enligt lagens 2 § 3 § finns det två sätt att ange vilka ändamål en ordningsvakt får förordnas enligt. Dels är det en huvudregel och dels är det en undantagsregel. Huvudregeln blir aktuell när det gäller uppgifter som kan anses som mer normala för en ordningsvakt, medan undantagsregeln blir aktuell i situationer som är att se som mer extra ordinära.

Huvudregeln

Enligt huvudregeln i 2 § LOV får ordningsvakter förordnas att tjänstgöra vid

1. allmänna sammankomster och cirkusföreställningar,
2. offentliga tillställningar,
3. bad- eller campingplatser och lokaler eller platser för idrott, friluftsliv, spel, lek, förströelse eller liknande som allmänheten har tillträde till,
4. lokaler eller utrymmen där alkoholdrycker serveras till allmänheten med tillstånd enligt 7 kap. 5 § alkohollagen (1994:1738).

Till huvudregeln hör numera även specialbestämmelsen i 2 a §. Där föreskrivs det att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll i domstolar, enligt lagen (1981:1738) om säkerhetskontroll i domstol.

Undantagsregeln

För att i annat fall än som angetts ovan krävs enligt 3 § att det finns ett särskilt behov och att det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt för att ordningsvakter skall få förordnas.

Då undantagsregeln inte kan bli tillämplig när det gäller krogentréerna och är så speciell till sin natur kommer jag inte fördjupa mig vidare i denna regel.

3.1.3 Kvalifikationskrav, förordnande och återkallelse av förordnande

För att någon skall få förordnas till ordningsvakt krävs följande:

Endast den får förordnas till ordningsvakt som med hänsyn till laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget och har fyllt 20 men inte 65 år.

När det gäller laglydnadskravet kontrolleras detta av polisen genom slagning i tillgängliga register. Bland övriga omständigheter som tas hänsyn till kan nämnas att sökanden naturligtvis inte bör ha gjort sig känd för alkohol-, nar-

kotika- eller andra missbruksproblem. Utländskt medborgarskap är inget hinder. Dock krävs som regel goda kunskaper i svenska språket. Beroende av uppdragets art kan faktorer som exempelvis kroppsbyggnad ha viss inverkan. För att få ett ordningsvaktsförordnande skall den sökande ha genomgått ordningsvaktsutbildningen med ett godkänt resultat. En person som tidigare har arbetat som ordningsvakt kan efter att ha genomgått en fortbildning få ett nytt förordnande.

Den som har en anställning som polisman får inte förordnas som ordningsvakt, då detta anses vara oförenligt med polistjänsten.

3.1.4 Hur utfärdas förordnande?

Av 5 § framgår att en ordningsvakt förordnas av Rikspolisstyrelsen om tjänstgöringsområdet berör flera polisdistrikt och i övriga fall av polismyndigheten. Förordnandet meddelas för viss tid, högst tre år. Anledningen till att en ordningsvakt förordnas för en kortare tid än tre år kan tex vara att resultatet av lämplighetsprövningen motiverar en provtjänstgöring eller att den verksamhet som kräver förordnandet är av kortare natur.

I förordnandet skall anges för vilken verksamhet och inom vilket område det gäller. Tjänstgöringsområdet skall så långt möjligt begränsas till ett polisdistrikt. Med tjänstgöringsställe avses i princip ett begränsat område. Normalt skall i förordnandet direkt anges den eller de platser, t.ex. en viss park eller vissa fastigheter, där ordningsvakten skall tjänstgöra.

3.1.5 Återkallelse

Återkallelse av ett förordnande får enligt 9 § ske, om en ordningsvakt inte längre uppfyller lagens krav avseende laglydnad och/eller personlig lämplighet. Det samma gäller när det finns något annat särskilt skäl för återkallelse. Ett sådant särskilt skäl kan vara när en ordningsvakt utan giltig orsak vägrar att åta sig uppdrag. Andra återkallelsegrunder kan vara att det särskilda behov som föranlett utfärdandet har upphört (jfr 3 § LOV) eller att en ordningsvakt inte följt lagen om ordningsvakter eller andra författningar. Beslut om återkallelse meddelas av den myndighet som har meddelat förordnandet.

Kravet på laglydnad måste sättas högt när det gäller ordningsvakter. Brott i tjänsten bör därför alltid leda till att återkallelse av förordnandet aktualiseras, och prövningen bör, om brottet inte är bagatellartat, som regel medföra att förordnandet återkallas. Naturligtvis kan undantag förekomma i särskilda fall. Självklart skall vissa brott i tjänsten ses som extra allvarliga. Särskilt allvarligt är det när ordningsvakten använt våld på ett oförsvarligt sätt, eller när han har utnyttjat sin ställning i brottsligt syfte. I dessa fall bör förordnandet alltid återkallas.

Det som har sagts om ordningsvaks brott i tjänsten bör i allt väsentligt gälla också för brott utom tjänsten, dock kan utrymmet för att underlåta återkallelse anses något större.

Det finns inga tydliga bestämmelser vad gäller den tid som skall förflytta innan ordningsvakten efter en återkallelse kan få ett nytt förordnande. Det skall i stället göras en individuell prövning där hänsyn skall tas till brottets art och svårighetsgrad samt en bedömning av personens övriga situation.

Det är inte bara brott som kan vara grund för återkallelse. Även ett beteende som inte är att se som förenligt med kravet på allmän lämplighet kan föranleda att ett förordnande återkallas. Som exempel kan nämnas berusning i tjänsten.

Vid en situation gällande ett eventuellt återkallande av ett förordnande kan myndigheten som skall besluta om återtagandet tills vidare stänga av personen från vidare tjänstgöring, dock krävs att det kan antas att förordnandet senare kommer återkallas.

En sådan avstängning gäller till dess att frågan om återkallelse har prövats slutligen. Skulle en ordningsvakt uppträda på ett sätt som är att se som olämpligt men inte tillräckligt olämpligt för ett återkallande av förordnandet skall anses vara aktuellt, kan ordningsvakten i stället meddelas ett beslut om avstängning vid ett bestämt tjänstgöringstillfälle. Beslut om avstängning för ett bestämt tjänstgöringstillfälle kan också meddelas om ordningsvakten har åsidosatt vad som åligger honom i hans verksamhet, utan att återkallelse är aktuell. Det kan t.ex. vara fråga om ett fall där ordningsvakten uppträtt på sådant sätt att han inte lämpligen bör tjänstgöra mer vid det tillfället, men där det ändå inte föreligger tillräckliga skäl för att anta att hans uppträdande kan leda till att förordnandet återkallas.

Ett beslut om avstängning kan enligt 9 § meddelas av en polisman i de fall där myndighetens beslut inte kan avvaktas. Det kan t.ex. vara fråga om att omedelbart skilja en berusad ordningsvakt från tjänsten. Polis mannen skall sedan skyndsamt anmäla ett sådant beslut till den myndighet som har förordnat ordningsvakten. Om polismannens beslut inre bara gällde en avstängning från tjänstgöring vid visst tillfälle skall myndigheten omedelbart pröva om avstängningen skall bestå. I förekommande fall skall myndigheten sedan ta upp frågan om återkallelse av förordnandet.

För att förebygga risken att en ordningsvakt fortsätter att tjänstgöra efter ett beslut om återkallelse eller avstängning är han, enligt 3 § ordningsvaktsförordningen, skyldig att i sådant fall lämna ifrån sig förordnandet till den myndighet som har förordnat honom. Dock finns det idag inget som hindrar att en person som blivit av med sitt förordnade ändå fortsätter att jobba kvar, men då i stället som entrévärd. Om ett förordnande återkallas eller en ordningsvakt stängs av från sitt arbete bör den myndighet som har förordnat omedelbart kräva att ordningsvakten återlämnar sitt tjänstetecken och sitt bevis om förordnande.

3.1.6 Utbildning för ordningsvakter

För att bli förordnad som ordningsvakt krävs enligt 6 § ordningsvaktsförordningen att personen genomgår en grundutbildning som skall omfatta minst 60 timmar. Därefter skall en ordningsvakt genomgå en fortbildning vart tredje år. Av ordningsvaktsförordningen framgår att utbildning av ordningsvakter får bedrivas av polismyndigheterna eller, om det finns särskilda skäl, av någon som har fått tillstånd av Rikspolisstyrelsen.

Utbildningen för ordningsvakter skall utformas så att eleverna ges de kunskaper och färdigheter som krävs för tjänstgöringen. Av ordningsvaktsförordningen framgår att behovet av yrkesetik särskilt skall beaktas vid utformandet. Information ges också om polisens verksamhet samt om lagstiftning av betydelse i sammanhanget. Dessutom ingår bl.a. narkotikainformation, konflikthantering och sjukvård. Utbildningen avslutas med ett kunskapsprov, som är såväl skriftligt som praktiskt.

3.1.7 Ordningsvaktens utrustning

I ordningsvaktsförordningen anges i 9 § att en ordningsvakt skall bära klädsel eller tjänstetecken som gör att det klart framgår att personen tjänstgör som ordningsvakt, utan att det uppstår risk för förväxling med polisman. Rikspolisstyrelsen meddelar föreskrifter om ordningsvakternas utrustning, bl.a. vad gäller uniform och skyddsbeklädnad. Rikspolisstyrelsen har getts ett bemyndigande att ta fram en uniform för ordningsvakter. Någon sådan har ännu inte presenterats.

För att en ordningsvakt skall få vara utrustad med batong och handbojor måste detta anges på förordnandet. Från år 2003 har det även funnits möjlighet för ordningsvakter att använda expanderbatong. För detta krävs emellertid att en särskild utbildning genomgås. En ordningsvakt får i princip inte bära skjutvapen. Vid vissa ambassadbevakningar kan undantag göras. Det finns även möjlighet för en ordningsvakt använda sig av hund. Dock krävs ett särskilt medgivande av den förordnade myndigheten.

3.1.8 Allmänna åliggande i tjänsten

En ordningsvakt lyder enligt 6 § under polismyndigheten i det distrikt där han tjänstgör. Han är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten. Skulle det vara uppenbart att ordern inte angår tjänstgöringen som ordningsvakt eller om det är uppenbart att den strider mot en lag eller annan författning behöver ordningsvakten inte lyda ordern. Självklart måste ordningsvakten följa de anvisningar som meddelas av dennes uppdragsgivare, förutsatt att dessa inte strider mot polisens anvisningar.

Det finns möjlighet för polismyndigheterna att meddela de verkställighetsföreskrifter som är motiverade av lokala förhållanden, t.ex. om i vilka fall och hur en ordningsvakt vid påbörjandet av sin tjänstgöring skall göra anmälan till polismyndigheten.

En ordningsvakt har rapporteringsskyldighet gentemot polisen. Skyldigheten att rapportera är begränsad till sådant som ordningsvakten erfarit under sin tjänst som ordningsvakt och som är av den arten att polisen bör få vetskap om förhållandena. Rapportskyldigheten gäller alltid när ett brott har begåtts, men kan också avse exempelvis bristande säkerhets- eller ordningsföreskrif-

ter på en festplats eller behov av förstärkningar för ordningens upprätthållande. Eftersom ordningsvaktens uppdragsgivare, t.ex. arrangören av en offentlig tillställning, har ett ansvar för att det råder god ordning vid tillställningen ligger det i sakens natur att ordningsvakten även skall hålla uppdragsgivaren underrättad om hur verksamheten bedrivs.

För att verkställa en åtgärd får en ordningsvakt enligt 8 § inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Han bör i första hand söka vinna rättelse genom upplysningar och uppmaningar.

När en ordningsvakt ingriper skall han se till att åtgärden inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till dess syfte. Häri ligger att ordningsvaktens uppträdande skall präglas av hövlighet och hänsyn samt inge förtroende.

Om någon skulle skadas till följd av en ordningsvakts ingripande, och skadan inte är obetydlig, skall ordningsvakten sörja för att den skadade får den vård som behövs. Han skall sedan snarast möjligt anmäla det inträffade till en polisman.

En ordningsvakt har tystnadsplikt. Han får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han på grund av sitt uppdrag har fått veta om enskilds personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för rikets säkerhet eller för beivrandet av brott.

3.1.9 Avvisande, avlägsnande och tillfälligt omhändertagande vid ordningsstörningar och brott

Enligt 29 § tredje stycket PL har en ordningsvakt befogenhet att avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhänderta någon. Förutsättningarna för detta beskrivs i 13 § PL.

Det åligger en ordningsvakt som har omhändertagit någon att skyndsamt överlämna den omhändertagne till närmaste polisman.

För att någon skall kunna avvisas, avlägsnas eller omhändertas vid ordningsstörning förutsätts att han genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen.

Det är alltså frågan om ett uppträdande som innefattar angrepp på ett ordningsintresse av betydelse för allmänheten eller annars från allmän synpunkt. Frågan om ett visst uppträdande stör den allmänna ordningen får inte bero bara på vad som för den enskilde ordningsvakten framstår som obekvämt eller olämpligt.

Endast den omständigheten att en person vägrar att åttlyda en ordningsvaks tillsägelse innebär t.ex. inte att han stör den allmänna ordningen. Det avgörande i en sådan situation är vilka följder från ordningssynpunkt som en vägran kan antas medföra.

I de fall då störande av, eller en omedelbar fara för, allmän ordning föreligger gäller som en ytterligare förutsättning för ingripande att ingripandet verkligen är nödvändigt för ordningens upprätthållande. En ordningsvakt bör alltid först överväga möjligheten att ingripa med tillsägelser och anmaningar. Det finns sällan skäl att avstå från denna möjlighet. Ett avvisande innebär att vederbörande får en tillsägelse att lämna platsen eller hindras att ta sig dit. Med avlägsnande åsyftas i detta sammanhang att den som stör ordningen e.d. helt enkelt förs bort från den plats där han befinner sig. Som ordinära fall av avlägsnande kan betraktas att någon flyttas från en lokal, där han stört ordningen, eller från ett visst område, t.ex. ett nöjesfält eller från en idrottsplats. Ett avlägsnande kan också innebära att någon som skall föras bort från en plats förflyttas en kortare sträcka, antingen till fots eller i fordon. Om det är frågan om annat än en kortare sträcka och åtgärden innefattar ett påtvingat kroppsligt ingrepp av inte helt kort varaktighet, bör åtgärden dock normalt ses som ett omhändertagande. Avvisande, avlägsnande eller i sista hand omhändertagande kan också ske om någon genom sitt uppträdande utgör en omedelbar fara för den allmänna ordningen. En grundförutsättning anses vara att faran är konkret, dvs. att den är bestämd till tid och rum. Ett ingripande får inte ske för att abstrakta, ännu inte konkretiserade faror skall avvärijas. Faran skall vidare ha uppkommit genom ett särskilt uppträdande från den som omhändertas. Som konkret fara kan knappast bedömas en persons blotta närvaro på en plats, även om det är känt att han brukar bråka och uppträda ordningsstörande.

Förutsättningen för ett ingripande för att förhindra brott är att ingripandet enligt 13 § Polislagen "behövs för att en straffbelagd handling skall kunna avvärijas". Att vederbörande kan dömas till straff för brottet krävs inte, och ingripandet kan sålunda i och för sig inriktas också mot barn under 15 år även om givetvis särskild försiktighet då är påkallad. Ingripanden kan göras vid brott såväl enligt brottsbalken som enligt andra straffstadganden. I vissa fall kan det gälla att avbryta ett redan pågående förlopp som då någon gör sig skyldig till förargelseväckande beteende och inte efterkommer en tillsägelse att upphöra

med sitt beteende. Bestämmelsen får också tillämpas i de fall då någon ännu inte gjort sig skyldig till straffbar handling. Under förarbetena har uttalats att det ligger i sakens natur att det för en så kraftig åtgärd som ett omhändertagande bör vara en absolut förutsättning att det är fråga om ett pågående brott eller en omedelbar fara för brott. Ett exempel är när någon försöker att i spritpåverkat tillstånd starta en bil. Om en ordningsvakt inte kan förmå honom att avstå från bilkörningen kan ordningsvakten, om han har anledning tro att den berusade kommer att köra bilen då ordningsvakten lämnat platsen, avlägsna eller omhänderta den berusade för att avvärja brottet.

Om ett avvisande eller avlägsnande bedöms vara otillräckligt får den berörde personen omhändertas. Om det redan från början framstår som uppenbart gagnlöst att tillgripa ett avlägsnande eller någon annan mindre ingripande åtgärd för att det avsedda syftet skall uppnås, kan ett direkt omhändertagande bli nödvändigt. Det har sålunda förutsatts att ett avvisande eller avlägsnande normalt skall framstå som en klart mindre ingripande åtgärd än ett omhändertagande. När det gäller skillnaden mellan ingripandena har ett allmänt riktmärke angetts vara att ett omhändertagande regelmässigt syftar till att föra en person till t.ex. en polisstation, medan ett avlägsnande syftar till att föra en person från en plats. Avvisande slutligen torde innebära att en person hindras från att komma in i ett område eller en byggnad.

Det förtjänar att i detta sammanhang erinra om bestämmelserna i 17 § PL. Där föreskrivs att vid omhändertaganden enligt PL skall tillses att åtgärden inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundvikligt med hänsyn till åtgärdens syfte eller väcker onödig uppmärksamhet. Den som har omhändertagits får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med åtgärden, ordningen på förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Bestämmelsen ger bl.a. uttryck för att behovs- och proportionalitetsprinciperna skall iakttas vid genomförande av ett ingripande. Behovsprincipen innebär att ett ingripande får ske endast då det är nödvändigt för den aktuella farans eller störningens avvärjande eller undanröjande. Proportionalitetsprincipen innebär att de skador och olägenheter som ingripandet kan medföra för ett motstående intresse inte får stå i missförhållande till syftet med ingripandet.

Den nu beskrivna befogenheten att göra ett ingripande är formellt sett densamma som polisen har i de aktuella situationerna. Med hänsyn bl.a. till den stora skillnaden som föreligger mellan polismännens och ordningsvakternas utbildning och erfarenhet är det dock angeläget att framhålla att en ordningsvaktens uppgifter så långt möjligt bör lösas utan att en så ingripande åtgärd som ett omhändertagande skall behöva vidtas.

3.1.10 Omhändertagande av berusad

En ordningsvakt får även omhänderta den som är så påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel att han är ur stånd att ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan. Detta gäller dock bara om den berusade anträffas på allmän plats eller i en port eller en trappuppgång eller annars inom ett område eller utrymme som gränsar till en allmän plats. Bestämmelser om detta finns i 1 och 10 § lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

I lagens 2 § finns intagen en allmän bestämmelse att det vid omhändertagandet skall tillses att åtgärden inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundgänglig med hänsyn till åtgärdens syfte eller väcker onödig uppmärksamhet. Samma princip har kommit till uttryck i 17 § PL som kommenterats ovan.

När en ordningsvakt omhändertagit någon skall den omhändertagne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

När det gäller omhändertagande av berusade personer bör särskilt understrykas att det inte sällan är så att den berusade behöver läkarvård. Ordningvakterna skall fortlöpande ge akt på detta och i samråd med polisen sörja för att den omhändertagne vid behov undersöks av läkare. På vissa orter tas akut berusade personer även i andra fall om hand på s.k. tillnyktringsenheter, som drivs av socialtjänsten eller sjukvårdshuvudmannen.

3.1.11 Allmänna sammankomster och offentliga tillställningar.

Den som anordnar en allmän sammankomst eller offentlig tillställning skall svara för att det råder god ordning vid sammankomsten eller tillställningen.

Polismyndigheten får meddela de villkor som behövs för att upprätthålla ordning och säkerhet vid sammankomsten eller tillställningen. Villkoren får innefatta skyldighet för anordnaren att anlita personal. Skyldighet för anordnaren att anlita ordningsvakter får åläggas bara när det är fråga om konserter och offentliga tillställningar. Den som inte följer de ordningsregler för en allmän sammankomst eller offentlig tillställning som skall gälla enligt polisens beslut är enligt 2 kap. 17 § ordningslagen skyldig att på tillsägelse lämna sammankomsten eller tillställningen. Om ordningsvakter tjänstgör vid tillställningen eller sammankomsten, ankommer det normalt på vakterna att meddela sådana tillsägelser: Både polismän och ordningsvakter har dessutom enligt PL möjlighet att avvisa eller avlägsna eller till och med omhänderta den som överträder ordningsreglerna.

Om någon vid en offentlig tillställning medför alkoholhaltiga drycker i strid mot gällande bestämmelser, kan ordningsvakten beslagta dessa. Bestämmelser om detta finns i 1 och 2 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

3.1.12 Fängsel

Fängsel är den juridiska termen för handbojor. En ordningsvakt får vara utrustad med handfängsel, om inte annat framgår av förordnandet 13 § Rikspolisens föreskrifter och allmänna råd om ordningsvakter⁴. Handfängslen skall vara av den typ som polismyndigheterna tilldelar poliser. Förutsättningarna för att en ordningsvakt skall få använda fängsel framgår i första hand av 24 kap. 2 § brottsbalken (BrB). Enligt detta lagrum gäller att det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt får användas om den som är berövad friheten rymmer, sätter sig till motvärn med våld eller hot om våld eller gör motstånd mot den som har honom under uppsikt (jfr också 10 § PL). Av detta följer att handfängsel aldrig får användas slentrianmässigt gentemot omhändertagna personer. Inte heller får fängsel tillgripas uteslutande av praktiska skäl, t.ex. för att underlätta eller påskynda andra åtgärder såsom visitation. Med hänsyn till att handfängsel är ett från integritetssynpunkt mycket ingripande medel, bör alltid - även om de formella förutsättningarna är uppfyllda - en prövning ske om

⁴ Se RPSFS 2003:10, FAP 692-1

mindre stränga medel i den föreliggande situationen bedöms kunna leda till avsett resultat.

3.1.13 Kroppsvisitation

En ordningsvakt har rätt att göra en provisorisk skyddsvisitation i samband med ett frihetsberövande, vilket följer av 29 § PL. Regler om hur en sådan visitation skall göras finns i 19 § PL.

En provisorisk skyddsvisitation får bara göras av säkerhetsskäl. Det kan exempelvis vara för att se om den omhändertagne är beväpnad på något sätt eller innehar andra farliga föremål som riskerar att skada honom själv, ordningsvakten eller annan. I skrivningen farliga föremål inkluderas även farliga ämnen.

En skyddsvisitation ger bara ordningsvakten en rätt att känna i eller utanpå fickor och kläder, samt även en rätt att undersöka väskor och andra medhävda föremål.

Om några föremål anträffas ska de naturligtvis tas om hand och överlämnas till polisen snarast.

3.1.14 Användning av våld

En ordningsvakt har en laglig rätt att använda våld för att kunna genomföra en tjänsteåtgärd. Stöd till detta finns både i Ordningsvaktslagen och i Polislagen.

Självklart får våld bara användas när andra medel inte räcker till för att lösa den uppkomna situationen och att våldsanvändningen kan förväntas leda till situationen löses. Dock får våld inte användas om situationen inte är av en sådan betydelse att det framstår som rimligt att den löses med våld. Skulle en situation ändå motivera en våldsanvändning, får ändå aldrig mera våld användas än vad som är rimligt i förhållande till vad som kan uppnås därigenom.

Vid våldsanvändning skall onödigt kraftutveckling undvikas. Slag mot ömtåliga delar av kroppen får som regel anses otillåtna liksom sparkar, struhtag, grepp i håret och liknande. Vid en bedömning i efterhand måste man dock se till situationen som helhet. De speciella fall då en ordningsvakt enligt dessa principer får använda våld är för det första vid laga frihetsberövande. Det för-

utsätts i så fall att ordningsvakten möts av motstånd när åtgärden skall verkställas. Hit räknas även s.k. passivt motstånd, t.ex. då någon som skall omhändertas spjärnar emot eller genom sin kroppstyngd omöjliggör för ordningsvakten att verkställa omhändertagandet.

När ordningsvakten möts av motstånd får han vidare använda våld vid avvísande eller avlägsnande, provisorisk skyddsvisitation samt beslag och omhändertagande av egendom.

3.2 Entrévärd

Entrévärd är fortfarande den mest frekventa yrkesgruppen i våra krogentréer men samtidigt den mest komplicerade personen att beskriva. Det är här frågan om en person som varken är definierad i lagen eller som därmed är möjlig att utöva en tillfredställande tillsyn över.

En entrévärd är en person som anlitas för att utföra i stort sett samma jobb som en ordningsvakt. Jag kommer senare att redogöra mer ingående för skillnaderna.

Vi har på senare år kunnat se en tydlig utveckling mot att det ställs strängare krav på att fler av dörrvakterna på krogarna skall vara förordnade ordningsvakter. Detta har medfört att antalet entrévärdar successivt har blivit färre i förhållande till antalet ordningsvakter, men fortfarande är entrévärdarna den enskilt största gruppen i våra krogentréer.

Det har höjts röster för att helt sluta använda entrévärdar i krogentrén. Då det finns ett praktiskt och juridiskt behov av entrévärdar, eller andra personer utan ordningsvaktsförordnande, i våra krogentréer ser jag inte detta som ett alternativ, så länge lagen ser ut som den gör idag. Bakgrunden till varför det inte går är att en förordnad ordningsvakt rent juridiskt är förhindrad att utföra vissa funktioner som är nödvändiga i en krogentré. Det kan exempelvis vara att selektera och sköta urvalet av de gäster krögaren vill ha på sin krog, kontrollera ålder på gäster eller vara verksamma vid en kontroll med metalldetektor. Vid alla dessa situationer är en förordnad ordningsvakt förhindrad av lagen att agera. Krogen är därmed tvungen att anlita personer utan förordnande för att utföra dessa uppgifter.

En entrévärd är vanligtvis klädd på samma sätt som de förordnade ordningsvakterna, vilket gör att det inte alltid är lätt för gästerna att se en tydlig skillnad på en förordnad och en icke förordnad vakt. Deras snarlika klädsel tillsammans med det faktum att det inte är ovanligt att entrévärdar använder sig av egentillverkade brickor på bröstet,

och som för den oinvidde kan ge intryck av att man har att göra med en förordnad ordningsvakt, leder till en svårighet för allmänheten att göra en skillnad mellan en förordnad och en icke förordnad ordningsvakt är en situation som inte är önskvärd och som bör regleras⁵.

Anledningen till att krögaren eller det externa vaktbolaget väljer att anlita en entrévärd istället för en förordnad ordningsvakt, kan förutom det ovan nämnda, vara att det är en person som kan verka avskräckande för kriminella personer som man inte vill ha på krogen. Därför är det inte ovanligt att personer kända bland kriminella och inte sällan själva kriminella⁶ anlitas för att verka som avskräckande entrévärdar, det är även vanligt att dessa personer är kända i kampsports- och styrketräningskretsar. Bland entrévärdarna finner man även före detta ordningsvakter som har blivit fråntagna sitt förordnande, exempelvis pga. brottslighet eller annan misskötsel.

Det förekommer även att krogar⁷ anlitar kända kriminella personer att agera som en sorts dörrvakter i det fördolda och som för den oinvidde inte ger intryck av att vara dörrvakter utan som bara larmas och blir synliga vid eventuella problem med att kriminella eller andra oönskade personer försöker ta sig in utan att vara välkomna. De personer som agerar i bakgrunden är själva ofta kända våldsbrottslingar som inte bara anlitas för att verka avskräckande för kriminella personer, se ovan, som vill ta sig in på krogen utan att vara önskvärda utan även för att motverka eventuella ekonomiska påtryckningar på krögaren eller personerna som sköter entréverksamheten.

Det finns som lagstiftningen ser ut idag mycket små möjligheter om ens några juridiska möjligheter att utöva en effektiv tillsyn över dessa personer idag. Det förekommer dock i vissa fall påtryckningar från polisen mot krögare och som får till konsekvens att vissa oönskade personer tas bort från krogdörren⁸.

En entrévärd har inga andra rättsliga befogenheter att agera och ingripa än en vanlig privatperson, så kallat envaringripande, se nedan.

3.2.1 Befogenheter för entrévärdar och envar

⁵ Se bl.a. SOU 1995:146 Trygghet mot brott.

⁶ Se Wierup, Larsson, Svensk maffia 2007.

⁷ Förekommer bl.a. på några av Sveriges mest kända krogar.

⁸ Se DN Lasse Wierups artikelserie 3-5 oktober 2007.

Reglerna om envarsingripande enligt 24:7 andra stycket RB är en rättighet som tillfaller alla personer. Även en förordnad ordningsvakt kan alltså åberopa dessa rättigheter under sin tjänsteutövning.

Envar har rätt att gripa den som påträffas på bar gärning eller flyende fot om fängelse ingår i straffskalan. Envar får även gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman, se RB 24 kap. 7 §. Det tillkommer enligt 27:4 RB även en rätt att beslagta föremål som påträffas.

Envar har även i nödvärnsituationer rätt att ta till våld. Dessa regler står att finna i 24 kap. 1 § BrB, och lyder enligt följande:

En gärning som någon begår i nödvärn utgör brott endast om den med hänsyn till angreppets beskaffenhet, det angripnas betydelse och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarlig.

Rätt till nödvärn föreligger mot

- 1. ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp på person eller egendom,*
- 2. den som med våld eller hot om våld eller på annat sätt hindrar att egendom återtas på bar gärning,*
- 3. den som olovligen trängt in i eller försöker tränga in i rum, hus, gård eller fartyg, eller*
- 4. den som vägrar att lämna en bostad efter tillsägelse.*

Detta innebär att var och en har rätt att ingripa med våld för att och avvärja ett brottsligt angrepp, mot personer eller egendom.

Särskilt om olaga intrång

Betydelsefullt är också att nödvärnsreglerna även innefattar en rätt att med våld avlägsna den som olovligen inträngt i "rum, hus, gård eller fartyg". Det bör emellertid framhållas att det skall vara fråga om ett olovligt inträngande. Det räcker alltså inte med att konstatera, att den misstänkte vägrar att avlägsna sig, då han uppmanas att göra det. Det måste vara klarlagt att han har trängt sig in olovligen, något som ibland kan vara vanskligt att avgöra. Finns det ingen ordningsvakt kan det exempelvis uppstå problem när en kroggäst som inte trängt sig in olovligen vägrar att avlägsna sig, då envar inte har möjlighet att använda sig av våld för att avlägsna en störande gäst. Endast när det är fråga om bostad har man rätt till nödvärn även mot den som har kommit dit med tillstånd men som vägrar att ge sig iväg efter tillsägelse.

Detta är alltså regler som gäller för alla medborgare, envar. Med hänsyn till frågans praktiska betydelse bör här anmärkas att ordningsvakterna får anses ha rätt att ingripa i vissa fall när en person, trots tillsägelse, vägrar att lämna en viss plats. Ordningsvakten har nämligen som förut har sagts befogenhet att omhänderta en person för att avvärja en straffbar handling. En sådan handling kan vara olaga intrång som är straffbart enligt 4 kap. 6 § andra stycket BrB. Där är det belagt med böter att intränga, men även att obehörigen stanna kvar, i "kontor, fabrik, annan byggnad eller fartyg, på upplagsplats eller annat dylikt ställe". För grovt olaga intrång är straffet fängelse i högst två år. Bestämmelsen om olaga intrång anses dock inte gälla i fråga om lokaler som är tillgängliga för allmänheten, t.ex. butiks- eller idrottslokaler, och torde därmed normalt inte vara tillämplig på fall då någon vägrar att lämna en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Sedan den 1 juli 2005 gäller emellertid att en person genom beslut av åklagare får förbjudas att få tillträde till och vistas på en inhägnad plats huvudsakligen avsedd för idrottsutövning när idrottsarrangemang anordnas på platsen av en idrottsorganisation. Att bryta mot ett sådant förbud kan bestraffas med fängelse, och den som bryter mot ett sådant förbud får därmed gripas av envar, om han eller hon påträffas på bar gärning eller flyende fot. En polisman eller en ordningsvakt får också avvisa eller avlägsna en person från platsen, om det behövs för att förbudet inte skall överträdas. Vidare kan personen tillfälligt omhändertas, om ett avvisande eller avlägsnande är otillräckligt för att uppnå avsett resultat. Men även om åklagare inte har meddelat något tillträdesförbud, kan arrangören ge instruktioner om att vissa personer skall avvisas i samband med biljettkontroll vid inpassering till anläggningarna.

Nöd

Ytterligare en situation där var och en kan ha rätt att ingripa med våld är så kallade nödsituationer. Nöd föreligger enligt 24:4 BrB när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse. Ingripandet får dock inte vara oförsvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas andra personer och omständigheterna i övrigt.

Kort sammanfattning av skillnad mellan en ordningsvakt och en entrévärd

Ordningsvakten måste genomgå en två veckor lång utbildning, minst 60 timmar, vanligtvis hos polisen. En ordningsvakt skall upprätthålla allmän ordning och ingripa mot brottsmisstänkta. De skall betraktas som myndighetspersoner och åtnjuter genom detta ett särskilt skydd, och de skall under sin yrkesutövning bära en synlig ordningsvaktsbricka. En ordningsvakt kan ha rätt att använda batong och handfängsel, samt att omhänderta, gripa eller avvisa personer. Dock får en ordningsvakt som lagstiftningen ser ut idag exempelvis inte kontrollera legitimationer, selektera gäster pga. klädsel eller ansvara för kontroller med metalldetektorer.

Innan en person får möjlighet att få ett ordningsvaktsförordnande görs en kontroll i belastningsregistret som medför att personer som nyligen dömts för brott diskvalificeras. Skulle en ordningsvakt dömas för brott är det normalt att ordningsvaktsförordnandet dras in.

För entrévärdar saknas formella krav på utbildning. Inte heller finns det krav på att dessa skall vara lämpliga eller laglydiga motsvarande det som finns på ordningsvakterna. Detta innebär att myndigheterna i stort sätt inte har någon som helst möjlighet att kontrollera dessa personer. De kan inte heller påverka vilka som är verksamma som entrévärdar. En entrévärd har inga andra befogenheter än envar, se envarsingripande ovan. Däremot kan en entrévärd utföra arbete en ordningsvakt, som lagen ser ut idag, är förhindrad att utföra. Det kan vara att kontrollera gästernas identitetshandlingar och avvisa personer på grund av ”fel” klädsel eller andra sociala skäl, givetvis med undantag för olaga diskriminering.

3.3 Garderobiären

Garderobiären är den person som är anlitad för att ansvara för hanteringen av gästernas inlämnade kläder samt övriga lösa persedlar. Garderobiären är vanligtvis inte att se som en dörrvakt. Dock förekommer även sådana lösningar, se nedan.

De senaste åren har man kunnat se en utveckling med obligatorisk ”garderobsavgift” där det inte spelar någon roll huruvida gästen har något att lämna in i garderoben eller inte.

Detta innebär att istället för att ta en entréavgift som krögaren är ansvarig för och därmed måste registrera i ett kassaregister förkläs det till en garderobsintäkt för det externa bolaget där det inte finns krav på kassaregister. Konsekvensen blir att krögaren/garderobsinnehavaren på ett enklare sätt kommer över en större summa oredovisade medel .

Det är inte ovanligt att garderobiären som arbetar på vardagarna är samma person som på helgen är verksam som entrévård. Det kan finnas ett behov av en extra person med ”vaktgenskaper” att tillgå, det förekommer såväl på vardagar som på helger. Som tidigare sagts har en sådan person inga andra befogenheter än en vanlig privatperson. Dock är det inte ovanligt med agerande från dessa personer som tydligt går över denna befogenhet. Det kan bl.a. ta sig uttryck i oriktig våldsanvändning samt olika former av avvissanden från platsen, något som kräver att personen är förordnad av polisen och på det sättet har befogenhet att agera mot ett ordningsstörande beteende.

Garderobiären avlönas nästan uteslutande genom helt eller delvis svarta löner, alternativt betalas en mindre del av lönen vitt. Problemet är tydligast när vakt/garderobsverksamheten drivs externt dvs. inte innehas av krögaren själv. Efter tillkomsten av lagen (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher måste alla personer anställda av krogen föras upp i en personalliggare. I dag är det vanligast att garderobsverksamheten drivs externt och då finns enligt lagen inget krav på att personerna skall föras upp i personalliggare⁹.

Möjligheten att utöva tillsyn över garderobiärerna är densamma som för entrévårdarna, dvs. det finns, som lagstiftningen ser ut idag, mycket små möjligheter, om ens några, att utöva en tillfredställande tillsyn över dessa personer.

3.4 Bevakningsföretag

Genomgången av bevakningsföretag kommer att ske på samma sätt som för ordningsvakter, dvs. en kronologisk genomgång av lagens mera relevanta delar.

Enligt Lag (1974:191) om bevakningsföretag föreligger ett krav på auktorisation för att yrkesmässigt kunna bedriva bevakningsföretag.

⁹ Då frågan inte är prövad får man tills vidare utgå från Skatteverkets rekommendationer, se dock under lagändringar 8.3 samt lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher.

Ett bevakningsföretag är enligt 1 § BevL ett företag som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggningar, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också att bevaka enskild person för dennes skydd.

Lagen gäller inte bevakning som utförs av statlig eller kommunal myndighet. Den gäller inte heller bevakning som utförs av enskild person, om denne endast fullgör uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet enligt bestämmelse i lag.

Kravet att bevakningen skall ske för annans räkning innebär att en sådan bevakningsverksamhet som organiseras inom ett företag, exempelvis på en krog, och som endast avser företagets eget skydd inte omfattas av lagen. Kravet på yrkesmässighet medför att det inte behövs någon auktorisation då någon mot betalning tillfälligt utför bevakning åt annan.

Auktorisationskravet gäller också företag som bedriver verksamhet enbart med förordnade ordningsvakter, s.k. ordningsvaktsföretag. En ordningsvakt som utövar sin verksamhet på "freelance basis" behöver dock inte auktorisation.

3.4.1 Allmänna krav för auktorisation m.m.

Auktorisation för bevakningsföretag får enligt 3 § BevL beviljas endast om det kan antas att verksamheten:

1. blir bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt och i övrigt i överensstämmer med god sed inom branschen,
2. inte kommer att få en från allmän synpunkt olämplig inriktning.

Med att verksamheten skall bedrivas på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt menas att företaget har en lämplig organisation och planläggning av sin verksamhet. I kravet på att god sed skall iaktas ligger att en viss minimistandard i fråga om kvaliteten på den avtalade bevakningen måste upprätthållas. Kravet tar även sikte på förhållandet till allmänheten och syftar i denna del till att motverka att sådana rutiner som av den enskilde med fog kan uppfattas som felaktiga eller annars olämpliga kommer till användning i bevakningsverksamheten.

Klart är vidare att principen om god sed innebär att företaget inte får bedriva sin verksamhet så att den inkräktar på det område där det av sakliga och principiella skäl bör ankomma på polisen att svara för ordning och säkerhet. Inte heller kan det anses stå i överensstämmelse med god sed inom branschen att låta den praktiska verksamheten eller reklamen ta sig sådana uttryck att allmänheten får den uppfattningen att företagen har en funktion i samhället som har ersatt eller är jämställd med polisens.

Med föreskriften att företagen inte får ha en från allmän synpunkt olämplig inriktning har avsetts att ge auktorisationsmyndigheten möjligheter att motverka sådana yttringar av bevakningsverksamheten som framstår som olämpliga, inte med hänsyn till kvaliteten på verksamheten, utan med tanke på dennas art. Livvaktsverksamhet, exempelvis, får sålunda bedrivas endast under förutsättning att starka skäl kan åberopas. Bestämmelsen kan enligt uttalanden av föredragande departementschefen också användas för att motverka exempelvis en alltför stark koncentration av ordningsvakter till ett och samma företag.

För auktorisation krävs också att företaget har utsett en person som föreståndare för verksamheten.

Auktorisationsmyndighet är länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Länsstyrelsen är skyldig att inhämta Rikspolisstyrelsens yttrande i ett ärende om auktorisation.

3.4.2 Godkännande

När det gäller anställda hos bevakningsföretagen kan man se:

1. vaktare, dvs. den som är anställd i bevakningsföretag med uppgift att utföra bevakning i BevL:s mening, alltså egentlig bevakning, vaktare med ordningsvaktsförordnande som inte har till uppgift "att utföra egentlig bevakning utan endast ägnar sig åt ordningshållning vid offentliga tillställningar, kaféer o.d.
- vaktare med ordningsvaktsförordnande som har till uppgift dels att utföra egentlig bevakning, dels att fullgöra ordningsvaktsverksamhet, servicepersonal, dvs. anställda som varken ägnar sig åt egentlig bevakning eller ordningshållning.

All personal i ett auktoriserat bevakningsföretag skall enligt 4 § BevL prövas och godkännas för anställning i sådant företag. Det är alltså inte bara väktare som skall godkännas utan alla anställda, oavsett deras arbetsuppgifter. Enligt särskild föreskrift gäller kravet på prövning även föreståndaren för verksamheten samt ledamöter i företagets styrelse.

Prövningen skall avse personalens laglydnad, medborgerliga pålitlighet och allmänna lämplighet i övrigt för anställning i sådant företag, vilket självklart skulle innebära att även entrévärdar och garderobiärer skulle vara tvungna att underkastas en sådan kontroll.

Frågor om godkännande prövas enligt 6 § BevL av länsstyrelsen i det län där den som prövningen gäller avses huvudsakligen komma att tjänstgöra. I fråga om föreståndaren för verksamheten och ledamöter i företagets styrelse görs prövningen av den länsstyrelse som utövar tillsyn över företaget.

Det enda undantaget från kravet på godkännande är att ett företag, som ansökt om en persons godkännande, har rätt att i väntan på beslut eller besked i ärendet anlita vederbörande. Den nyanställda får dock endast anlitas för verksamhet i vilken han ej får befattning med något som är av betydelse för rikets säkerhet och inte heller för att bevaka enskild person för dennes skydd. Utöver dessa begränsningar i rätten att använda nyanställda som anges direkt i lagen har länsstyrelsen möjlighet att i det särskilda fallet förordna att sökanden inte får anlitas eller får anlitas endast för vissa sysslor till dess frågan om godkännande prövats. Denna möjlighet är främst avsedd för fall då det finns anledning att befara att prövningen kan ta lång tid med hänsyn till den person ansökan avser. Ett sådant fall är om ansökan avser en person som är misstänkt för brott av ett slag som påverkar frågan om godkännande skall lämnas. Bestämmelsen skall även kunna tillämpas om det är uppenbart att ansökan skall avslås, exempelvis om det av handlingarna framgår att den person som ansökan avser nyligen dömts för ett brott som är av det slaget att han inte kan godkännas.

Ansökan om godkännande skall göras skriftligen och beslut skall meddelas inom två veckor, om särskilda skäl inte föranleder annat. Ett godkännande gäller för hela riket. Om särskilda skäl föreligger får ett godkännande tidsbegränsas.

Ett beslut att avslå en ansökan gäller omedelbart om inte annat förordnas. Om ett sådant beslut har meddelats bortfaller alltså rätten för bevakningsföretaget att anlita väktaren för bevakningstjänst i avvaktan på prövningen av ett överklagande.

3.4.3 Vad krävs för godkännande?

Som tidigare sagts skall den föreskrivna prövningen avse vederbörandes laglydnad, medborgerliga pålitlighet och allmänna lämplighet. Denna prövning sker genom inhämtande av upplysningar på olika sätt, bl.a. genom kontroll om vederbörande finns i polisens register.

När det gäller prövningen av den medborgerliga pålitligheten skall godkännandemyndigheten enligt 10 § BevF inhämta uppgifter som avses i 21 § 2 säkerhetskylldslagen (1996:627). Detta innebär att det görs en kontroll enligt bestämmelserna för säkerhetsklass 3, vilket medför att sökanden kontrolleras mot belastnings- och misstankeregistren. Dessutom kontrollerar Säkerhetspolisen om sökanden förekommer i SÄPO-registret eller om det i övrigt behandlas uppgifter om honom eller henne hos Säkerhetspolisen. Denna kontroll, som inte förekommer beträffande ordningsvakter, är motiverad av att väktare ofta kommer i kontakt med objekt som har betydelse för rikets säkerhet.

Att även vederbörandes allmänna lämplighet skall prövas har motiverats med att det kan visa sig att ett företags egen undersökning av vederbörandes lämplighet har varit bristfällig eller skett utan hänsynstagande till faktorer som kan komma fram vid myndighetens utredning i ärendet. Det har dock betonats att det i princip är företagets egen angelägenhet att se till att dess personal är lämpad för sina arbetsuppgifter.

Detta är alltså regler som gäller för all personal i bevakningsföretaget.

3.4.4 Tillsyn och återkallelse av auktorisation

Tillsyn över ett auktoriserat bevakningsföretag utövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. På begäran skall andra myndigheter lämna länsstyrelsen den hjälp som behövs för tillsynen.

Vid tillsynen skall länsstyrelsen kontrollera att företaget bedriver sin verksamhet på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt samt i överensstämmelse med god sed inom branschen och att verksamheten inte har en från allmän synpunkt olämplig inriktning.

Bevaknings- och utbildningsföretagen är skyldiga att årligen före mars månads utgång till länsstyrelsen sända in en redogörelse för verksamheten under föregående år. Länsstyrelsen har rätt att företa inspektion hos ett sådant företag samt att där ta del av handlingar som rör företagets bevakningsverksamhet eller utbildning av väktare. Inspektionen skall göras så snart det finns anledning till det, dock minst en gång vartannat år (10:5 BevL). Inspektionen utförs genom ett besök på platsen hos företaget. Inspektion i annat fall än vid de regelbundet återkommande tillfällena kan motiveras t.ex. av att företaget inte skickat någon redogörelse eller av klagomål från allmänheten.

Länsstyrelsen har rätt att vid vite förelägga ett företag att uppfylla sin skyldighet att inkomma med årsredogörelse och att lämna tillgång till handlingar vid inspektionen (11:5 BevL). Länsstyrelsen har också rätt att förelägga företag att vidta rättelser eller andra åtgärder som föranleds av tillsynen. Föreläggandet får förenas med vite (12:5 BevL).

Auktorisation eller godkännande kan återkallas av länsstyrelsen. Allvarliga brister beträffande utbildning och utrustning är exempel på faktorer som kan leda till återkallelse av auktorisationen. Auktorisationen kan även återkallas om bevakningsföretaget inte bedriver någon verksamhet. Det kan också ske när företaget inte uppfyller de krav på sakkunnighet och omdömesgillhet m.m. som gäller för auktorisation.

Även godkännande kan återkallas.

4. Empiri - hur bedrivs verksamheten i dag

4.1 Inledning

Jag skall i det följande kapitlet försöka ge en empirisk inblick i en i de närmaste sluten och mycket svårtillgänglig värld. Något som är i det närmaste nödvändig för att kunna sätta sig in i hur det fungerar i verkligheten och hur man skall kunna angripa problemen. Jag skall försöka ge svar på ett antal grundläggande och helt centrala frågor rörande förutsättningarna och bakgrunden, för att på det sättet ge en förståelse för

den rådande situationen i våra krogentréer. För att förstå spelet behöver man förstå spelreglerna. Utan en sådan kunskap om de verkliga förutsättningarna är det mycket svårt, om inte i det närmaste omöjligt, att förstå situationen och därmed kunna vidta de rätta åtgärderna för att på det sättet kunna komma tillrätta med de missförhållanden som är helt uppenbara, och för den insatte, och allt för frekventa idag.

4.2 Kort historik

För att enklare förstå dagens situation skall jag göra en kort historisk och summarisk resa i ”dörrbranschen”. Den kommer att vara generell och endast omfatta de senaste 30 åren.

Med dörrbranschen menar jag en verksamhet som innefattar både förordnade ordningsvakter, dörrvakter samt garderobiärer.

På 1970-talet var verksamheten inte alls så organiserad och utbredd som idag och därför fanns det heller inte samma ekonomiska incitament. Under den perioden var det ofta relativt ”vanliga” personer som stod i dörren, det som särskilde dessa personer var ofta bara att de var stora och starka idrottskillar. Det var inte helt ovanligt att det fanns polismän som jobbade extra som dörrvakter, något som numera inte är tillåtet då det ses som en förtroendeskadlig bisyssla¹⁰. Det var då inte så vanligt med förordnade ordningsvakter.

4.2.1 Situationen på 1980- och 1990-talet

På 1980- och 1990-talet började restaurangbranschen växa kraftigt, och dörrbranschen med den, och utvecklades snabbt till att bli en ekonomiskt mycket intressant bransch. Något som i sin tur naturligt medförde att både antalet ”uteställen” och antalet gäster hela tiden växte och blev fler, och trycket på dörren därmed successivt ökade. Det började bildas köer utanför krogarna på ett annat sätt än tidigare, vilket i sin tur förde med sig ett ökat antal konflikter med våldsinslag och att våldet blev grövre till sin natur. För att lösa den nya situationen började en ny kategori av dörrvakter dyka upp. Det gick från att ha varit stora starka men mer ”vanliga” killar till att istället bli en dominans av personer med mer extrema egenskaper. Dessa personer var ofta aktiva kampsportare och/eller så kallade kroppsbyggare. Det var personer som

¹⁰ Se lagen (1994:260) om offentliga anställningar § 7 - Arbetsmiljöverket tema bisysslor 2002 - Polisens skrift Bisysslor.

inte sällan själva var kända våldsverkare, och där det fanns många som missbrukade olika sorters dopingmedel såsom exempelvis anabola steroider, och som genom sin onaturliga storlek ansågs ha en avskräckande effekt. Det faktum att en så stor del av dåtidens dörrvakter missbrukade dopingmedel medförde att dessa personers aggressivitet, som är en bieffekt av dopningmissbruk, ofta gick ut över gästerna.

På den tiden var inte heller kunskapen och uppmärksamheten kring dopningproblematiken den samma som idag. Nu finns det mycket forskning som visar hur personer som missbrukar dopingpreparat påverkas. Även riskerna med att använda dopning har i dag fått en helt annan uppmärksamhet än på den tiden. Under den här perioden var det inte heller särskilt vanligt att vakterna var förordnade ordningsvakter, vilket i sin tur gjorde att det i stort sätt inte fanns någon som helst kontroll på vakterna i dörren.

4.2.2 Utvecklingen under 2000-talet

Under 2000-talet har en viss men ändå tydlig reaktionen, och lite av en självsanering, på den accelererande utvecklingen av missförhållandena i ”dörrbranschen” kunnat ses. Krögarna själva påverkades av att konkurrensen om gästerna hårdnade, och därmed ökade vikten av ett trevligare bemötande. Då personerna i dörren är de första som konfronterar gästerna var det nästan nödvändigt med en förändring för att överleva. Det var inte bara en tydlig utan även en synlig förändring. Vakterna började istället kallas ”värdar”, korta ”bombarjackor” och kängor byttes mot kostymer och lågskor, de extrema kroppsbyggarna byttes mot mer normalbyggda personer. Fortfarande var det ändå ofta fråga om personer som hade en kampsports- och/eller styrketränningsbakgrund och inte sällan gick att hitta i belastningsregistret.

Myndigheterna fick möjlighet och började ställa mer krav på krogarna, vilket bl.a. tog sig uttryck i att antalet ordningsvakterna i dörrarna stadigt har ökat under 2000-talet. Därmed har också myndigheternas möjligheter till tillsyn och kontroll ökat och man fick en möjlighet att mer aktivt kunna börja agera för att stävja den negativa och destruktiva utveckling vi hade sett de senaste årtiondena i dörrbranschen.

Delvis parallellt med den i många delar positiva utvecklingen under början av 2000-talet kan vi tyvärr konstatera att på senare år har den så kallade organiserade brottsligheten, eller lösare kriminella nätverk, på ett markant sätt ökat sin närvaro i krog- och dörrbranschen. Detta är något som har skett både direkt och indirekt. Det vanli-

gaste är dock att det sker genom olika sorters bulvankonstruktioner, vars uppgift är att dölja vilka som bakom kulisserna är de personer som egentligen ligger bakom de olika verksamheterna. Som exempel kan ses ett antal krogar som i dag ägs av personer med kopplingar till den organiserade brottsligheten. Deras närvaro har då inte sällan gått från att ha börjat i dörrverksamheten, för att sedan ha utvecklats till ett delägarskap alternativt att hela verksamheten har tagits över och där den ursprungliga ägaren är kvar mer som en marionett.

4.2.3 Hur ser situationen ut idag

Idag vaktar personer med ett grovt kriminella förflutet flera av vårt lands mest populära nöjesställen. Det handlar om dömda mördare, narkotikahandlare, våldsbrottslingar och gäng medlemmar som ofta anlitas som så kallade entrévärdar och som har till huvudsaklig uppgift att selektera bort och verka avskräckande för oönskade gäster. Till skillnad från den förordnade ordningsvakten som är utbildad av polisen och som skall ses som polisens förlängda arm, och bara skall sörja för ordning, säkerhet och nykterhet, kan entrévärderna ses som krögarens förlängda arm. Detta innebär bland annat att bestämma vem som skall släppas in och vem som skall nekas inträde. Som tidigare nämnts finns i dag inget krav på att dessa personer skall ha någon särskild vaktutbildning. Inte heller är dessa personer utsatta för någon egentlig kontroll från samhället. I praktiken är det så att ordningsvakterna och entrévärdarna oftast utför samma arbetsuppgifter, detta trots att en entrévärd inte har några andra befogenheter än envar. En ordningsvakt som är förhindrad av lagen att selektera gästerna och göra kontroll av id-handling kan ändå ofta ses göra just detta, och entrévärdar som inte har några andra befogenheter än envar kan inte sällan ses ingripa¹¹ på ett sätt som de inte har laglig befogenhet att göra.

En entrévärd som missköter sig eller begår brott, exempelvis ett övervåld mot en gäst i sin yrkesutövning, kan till skillnad från en ordningsvakt jobba kvar som tidigare även om han skulle dömas för brott. Dock kan noteras att ett flertal av de ordningsvakter som mist sitt förordnande ändå återfinns i krogentrén, då i stället som entrévärdar.

¹¹ Detta framgår bl.a. av polismyndigheternas svar på delbeslutet angående initiativvarende för granskning av vakters och polisers agerande i samband med ingripande vid klubbar och restauranger, dnr 3350-07-22.

Att det finns och har funnits ett betydande antal personer med en grovt kriminellt identitet bekräftas både av den kartläggning som gjorts av DN vad gäller dörrvakter i Stockholms krogvärld¹², och av Lasse Wierup och Matti Larssons kartläggning av de kriminella gängen¹³ där det flesta av våra grovt kriminella verkar ha eller ha haft en koppling till våra krogentréer. Det är en uppfattning även jag och de allra flesta poliser jag talat med verkar dela.

Vi har idag helt enkelt ett klimat i våra krogdörrar som gör att krögare i många fall inte ser kriminalitet som en belastning utan snarare som en merit när en entrévärd skall anlitas. En uppfattning som även detta bekräftas av både krögare och poliser. Det finns en utbredd uppfattning bland krögarna om att man genom att anlita kriminellt belastade personer, som har en viss respekt bland andra kriminella, kan hindra att oönskade personer får tillträde till krogen och att trycket på krogen och krögaren därmed skall minska.

I själva verket medför det i stället att personer med ett kriminellt tänkande och kriminella kontakter äter sig in i krogbranschen, en utveckling vi fått se eskalera på senare år. Det börjar med att dessa personer släpper in sina kriminella vänner, och kan senare övergå i att garderobsverksamheten tas över och att man därmed får kontroll på dörren. Man kan genom detta bl.a. kontrollera försäljning av narkotika på stället. Det som initialt såg ut som en bra lösning för krögaren, dvs. en stor kriminell kille i dörren, kan slutligen resultera i att krögaren känner sig så pressad att han låter de kriminella ta del av, eller helt ta över, krogverksamheten¹⁴.

4.3 Vad gör dörren intressant?

Den minsta gemensamma nämnaren för de personer som agerar i dörrbranschen är givetvis pengar. Hade det inte funnits en möjlighet att tjäna stora pengar, både direkt och indirekt, hade verksamheten inte heller varit så attraktiv att kontrollera.

Det vanligaste upplägget är att ett externt vaktbolag får driva och därmed behålla intäkterna från garderobsverksamheten, detta mot att de har ansvaret att ombesörja krogentrén med vakt- och garderobspersonal. Oftast behöver det externa bolaget inte betala något för att få driva dörrverksamheten, dock förekommer i vissa fall en pap-

¹² Se Wierups artikel i DN 3 oktober 2007.

¹³ Se Wierup, Larsson, Svensk maffia 2007.

¹⁴ Det finns ett antal krogar där det är ”allmänt” känt att så är fallet. Jag vet själv om ett flertal krogar där det händelseförloppet har kunnat ses.

perskonstruktion med ett fiktivt, ofta lågt, arrende. Detta för att avtalsförhållandet mellan krögaren och den externa aktören skall se mer affärsmässigt ut, så inte krögaren riskerar att relationen skulle kunna ses som ett anställningsförhållande, pga. av avsaknad av självständighet¹⁵. Det förekommer även att krogen hjälper till med löner för sommarperioden när garderoben inte genererar några pengar.

För att ge en uppfattning om vilka vinstmöjligheter det rör sig om kan som exempel sägas att på ett större ställe, oftast nattklubbar eller stora attraktiva restauranger/barer, kan den externa aktör som driver garderobsverksamheten göra en årlig vinst på flera miljoner kronor. Dock förutsätter detta att endast en mindre del, om än någon, tas upp till beskattning. Ett mindre ställe av karaktär restaurang/bar kan ge från ett par hundra tusen kronor och uppåt i vinst per år. Men givetvis finns det även ställen som genererar betydligt mindre än så. Detta är den direkta vinstmöjligheten med att kontrollera en garderobsverksamhet, dock förutsätter dessa vinstmöjligheter att verksamheten drivs externt och därmed inte har krav på kassaregister¹⁶ eller att personalen skall föras upp i personalliggare¹⁷.

Den organiserade brottsligheten och de kriminella nätverken ser inte bara den direkta vinstmöjligheten enligt ovan, utan även andra indirekta möjligheter att tjäna pengar. Genom att kontrollera verksamheten ges dels en möjlighet att ge personer i den egna organisationen eller andra handplockade och lierade personer jobb som dörrvakter, och på det sättet skaffa sig kontroll på vilka som är välkomna på krogen. Dels medför att ha kontroll på krogentrén även en möjlighet att bedriva eller kontrollera både drog- och narkotikaförsäljning på krogen. Detta kan ske direkt eller indirekt, och är en verksamhet som är utbredd och viktig inkomstkälla inom den organiserade brottsligheten. Vinsten av en sådan försäljning kan vida överstiga den direkta vinstmöjligheten som fås genom garderobsverksamheten och kan på ett populärt ställe ge flera tiotusentals kronor i vinst per kväll¹⁸.

Det finns även exempel på att kriminella ligor har börjat sin verksamhet i dörren för att senare använda detta som en ingång till att sätta press på krogägaren och på det

¹⁵ Se Skatteverkets praxis gällande skatterättslig genomsyn.

¹⁶ Statens folkhälsoinstituts föreskrifter om kassaregister (FHIFS 2003:2).

¹⁷ Lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher.

¹⁸ Intervju, 14 juli 2006, med en f.d. dörrvakt som vill vara anonym och för tillfället avtjänar ett långt fängelsestraff för narkotikabrott.

sättet kunna bli delägare för att i vissa fall till slut kunna ta över hela krogverksamheten.

Flera poliser¹⁹ som jag har talat med har uppfattningen att detta är ett växande problem och att kriminella personer och organisationer på det här sättet kan ”tvätta sina kriminellt förvärvade pengar”. Delvis samma källor framför även misstankar om att det bl.a. kan vara pengar från de senaste årens ofta mycket våldsamma värdetransportrån som används för att förvärva krogar som sedan kan omsätta pengar som därmed tvättas vita.

4.4 Varför tillhör inte dörren krogen?

För en utomstående finns det få om än några tecken som skulle kunna tyda på att vakt/garderobsverksamhet drivs i någon annans än i krogens egen regi. Det mest naturliga skulle väl vara att krogen själva skötte denna verksamhet. Dels för att det är en verksamhet som omsätter belopp av icke obetydlig omfattning, och dels för att det är krogens första kontakten med gästerna och därmed en möjlighet att ge ett första intryck till de gäster som besöker krogen. Ändå är det idag absolut vanligast att vakt- och garderobsverksamhet drivs av ett externt bolag och inte av krogarna själva.

Anledningen till att krogarna inte själva driver vakt- och garderobsverksamheten är densamma som för de externa aktörerna dvs. pengar. Som tidigare sagts kan vinstmöjligheterna med att driva en garderob vara stora. Dock förutsätter detta att verksamheten drivs utan att alla intäkter registreras. Annars blir verksamheten i stället nästan alltid en förlustaffär och därmed en belastning för krogen.

En nära vän till mig som förestår flera stora garderober i Göteborg gjorde för några år sedan en kalkyl över vad han skulle vara tvungen att ta ut i garderobsavgift för att kunna driva garderoben helt vitt.

Han kom fram till att det skulle kräva en avgift på nära 30 kronor per jacka, inte 15 kronor som krögaren vid det tillfället lät honom att debitera gästerna, för att han skulle kunna få lönsamhet i sin verksamhet.

Givetvis har även krögaren räknat ut att inte heller han kan driva garderobsverksamheten med vinst. Han är därför villig att avstå verksamheten externt och därmed slippa en sannolik förlustaffär som skulle innebära en belastning för själva restaurangrörelsen.

¹⁹ Samtal med bl.a. Carl-Fredrik Gedda juni 2006 och Torbjörn Nilsson oktober 2006

De främsta anledningarna till att krögaren själv inte har samma möjligheter som en extern aktör att driva verksamheten med vinst är att han begränsas av en lag som gör att all personal anställd av krögaren måste föras upp i personalliggare²⁰ och därför inte kan jobba svart samt att alla intäkter måste registreras i godkända kassasystem²¹. Detta försvårar möjligheten att komma över oredovisade medel att betala ut svarta löner med.

Som tidigare sagts är det i stort sett inte möjligt att få en garderobsverksamhet lönsam om inte en stor del av verksamhetens intäkter inte undantas redovisning.

En annan anledning till att krögaren inte själv vill driva verksamheten är att han därmed slipper arbetsgivaransvaret för personalen och risken att behöva stå för allt från sjukersättning till att begränsas av lagens anställningsvillkor.

Det finns ofta ett lågt arrende för den externa firman, men det förekommer även uppgörelser som innebär att krögaren får en viss procent av intäkterna i garderobsverksamheten. Det här innebär att krögaren kan vända en potentiell kostnad till att i stället bli en vinst.

4.6 Polisens uppfattning avseende situationen i krogdörrarna

Följande avsnitt har sitt ursprung i en promemoria²² från Stockholmspolisens krogkommission. Efter att den har presenterats för poliser i Malmö och Göteborg, som instämde i analysen, kan den anses utgöra en representativ bild av hur polisen uppfattar förhållandena även i dessa städer.

Situationen kring krogarna i våra storstäder idag

I storstäderna finns idag mellan 300-400 krogar och nattklubbar som har förordnade ordningsvakter. På dessa krogar arbetar allt ifrån 1-12 ordningsvakter. En natt i city är antalet ordningsvakter mångdubbelt fler än antalet tjänstgörande poliser. En stor del av polisens arbete sena vardagskvällar och nätter, framför allt helgnätter, är relaterat till krogarna och de ordningsstörningar dessa för med sig. Ordningsvakterna är ett alldeles nödvändigt instrument för att upprätthålla allmän ordning i tex. Stockholm idag. Ett stort antal personer frihetsberövas varje natt av ordningsvakter. Omfattande

²⁰ Se lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher.

²¹ Se statens folkhälsoinstituts föreskrifter om kassaregister (FHIFS 2003:2).

²² Ordningsvaktens roll i dag och i morgon. PM från polismyndigheten i Stockholms län 2006-09-08.

polisiära resurser går åt då ordningsvakter uppdagar brott, men även i de fall då vakterna själva misstänks för brott såsom olaga diskriminering, olaga frihetsberövanden och misshandel.

Ordningsvaktens anställningsform

I våra storstäder finns ett flertal aktiva vaktbolag som hyr ut sina tjänster och vakter till olika krögare. En del krögare hyr in egna vakter som alltså är direkt underställda krögaren. Det finns även exempel på krögare som har egna vaktbolag och alltså är självförsörjande.

Idag utbildar polisen ett stort antal ordningsvakter. Deras utbildningar betalas av dem själva, chefen för vaktbolaget och i vissa fall krögaren.

Vaktbolagen eller de enskilda ordningsvakterna får ofta del av inkomsten i garderobens kassa, oftast genom eget bolag eller genom ett bulvanförhållande. Entré- och garderobsavgifter är attraktivt då det ofta är fråga om svarta pengar. Dessa svarta pengar täcker då upp för en förhållandevis låg vit lön som betalas ut av krögaren eller vaktbolaget.

I ett antal fall har det förekommit övertaganden av dörrar där kriminella organisationer gått in och genom våld eller hot om våld tagit över dörrar för att komma åt dessa svarta pengar. Det förekommer också att krögare idag på liknande sätt tvingas anlita ett vaktbolag eller vissa vakter mot sin vilja. Detta förhållande kan närmast beskrivas som beskyddarverksamhet.

Lojalitetskonflikten, vem är uppdragsgivare och förman

Ordningsvakten är tjänsteman, förordnad av staten att utöva myndighet gentemot enskilda. Liksom polisen har de i vissa fall mandat att bruka våld mot de personer de ingriper mot. I samma stund som ordningsvakten är färdigutbildad och börjar tjänstegöra uppstår direkt en lojalitetskonflikt. Polisen är förman över ordningsvakten som ytterst agerar på statens uppdrag medan vaktbolaget eller krögaren betalat lönen. Vaktbolaget och ordningsvakten som individ är direkt beroende av krögarens gillande och pengar.

Om ordningsvakten inte följer de regler och normer som finns i den krogdörr där han eller hon arbetar riskerar ordningsvakten att förlora sin anställning. Alternativt byter krögaren vaktbolag. Detta gör att det i realiteten idag är mycket vanligt att det

är krögaren och ingen annan som bestämmer hur och med vad ordningsvakten skall arbeta. Som exempel kan nämnas att dessa krögare bestämmer vilken berusningsnivå det skall vara på gästerna, vilka gäster som skall få komma in med gymnastikskor på fötterna och vilka som får vända i dörren för att de är mörkhyade. Om vakterna i allt för stor utsträckning ingriper mot kändisar eller andra önskvärda gäster, om de ringer till polisen för att klara ordningshållningen eller griper folk så att polisen kommer till platsen är det tex. enkelt för krögaren att göra sig av med enskilda vakter eller hela bolaget. Vissa krögare bedriver alltså systematiskt och återkommande en verksamhet som inte kan beskrivas som annat än olaga diskriminering, olaga frihetsberövande och övergrepp mot enskilda. Allt i syfte att tjäna mer pengar. Till sin hjälp för att genomföra detta har de ett alldeles ypperligt verktyg; av staten förordnade tjänstemän med våldsmonopol som inte har annat val än att utföra dessa sysslor om de överhuvudtaget skall kunna trygga sin inkomst.

Entrévärdar

I dörrens finns det förutom ordningsvakter i vissa fall även entrévärdar. Dessa entrévärdar är i flertalet av fallen kriminellt belastade. Entrévärden kan även vara en före detta ordningsvakt som blivit av med sitt förordnande pga. att han till exempel misshandlat någon. I Stockholm finns det idag entrévärdar som är dömda för grova narkotikabrott, grova vapenbrott och misshandel mm.

Anledningen till att krögaren ställer en sådan individ i dörren är att avskräcka vissa individer från att bråka på krogen. Men syftet är också att ha en förhandlare/problemlösare då tyngre kriminella ställer till problem. Inte sällan har entrévärden en informell arbetsledande ställning gentemot ordningsvakterna.

Många ordningsvakter kan inte fullgöra sitt arbete då det vet att allt de gör och säger kan föras vidare via entrévärden till kriminella och på så sätt komma fram. Även annan information såsom telefonnummer, registreringsnummer och hemadresser till ordningsvakter kan föras vidare samma väg.

Det finns exempel på entrévärdar som inte är kriminellt belastade och som står i dörren på mindre ställen med lugnare publik. Anledningen till det är bland annat att krogen inte har krav på ordningsvakter samt att man vill ha någon i dörren som gästerna känner och som kan ta in "rätt" gäster. Problem uppstår dock när någon skall avvisas

då entrévärderna saknar de befogenheter som en ordningsvakt har. Detta är dock en billig lösning för många krogägare.

Våld och hot om våld

Dagligen hanterar krogkommissionen förundersökningar som involverar våld och hot om våld mot ordningsvakter. Dessa ärenden kan delas upp i två kategorier: De där något så när laglydiga och skötsamma personer under kraftig berusning går till angrepp fysiskt och verbalt mot ordningsvakter. Och de där grovt kriminella personer med våld eller hot om våld angriper ordningsvakten för att tex. komma in på en populär krog. De förstnämnda ärendena är närmast att beteckna som mängdbrott och i huvudsak lättutredda så till vida att inblandade personer gladeligen berättar för polisen vad de varit med om, eller minns att de varit med om. De sistnämnda utgör däremot ett problem. Det är i dessa ärenden regel att målsäganden och vittnen, ofta ordningsvakter, inte vågar berätta vad som inträffat. I de fall de faktiskt berättar i polisförhör förringas händelsen den dag ordningsvakten ombeds berätta samma sak i rättens vittnesbås. Detta får till följd att det är mycket svårt att få fällande domar i dessa ärenden. I de ärenden som faktiskt leder till fällande dom är det inte ovanligt att betydande och kostsamma polisiära resurser tagits i anspråk för att skydda vittnen och målsäganden före, under och efter rättegången. Det är heller inte ovanligt att dessa människor under kortare eller längre tid tvingas leva med polisiärt skydd. Orsaken till att detta scenario gång på gång upprepas är ofta de tidigare beskrivna förhållandena mellan entrévärdar och ordningsvakter.

Förslag på lösningar

För att komma till rätta med den problematik som finns idag samt för att utnyttja resurserna rätt krävs genomgripande förändringar på området. Jag ser följande lösningar.

1. Lojalitetskonflikten måste brytas. Detta är avgörande för att komma tillrätta med brott såsom tex. olaga diskriminering. Polisens uppdrag kan inte, som idag, endast vara att utbilda och administrera ordningsvakter. Ordningsvakten är polisen och rättssamhällets förlängda arm och bör därför inte styras av krögare och vaktbolag där intresset primärt är att tjäna pengar. Då en krögare söker serveringstillstånd bör det vara möjligt att villkora att krögare endast får hyra sina vakter från polismyndigheten.

Polismyndigheten bör inte anställa ordningsvakter utan i stället upphandla tjänsten från externa seriösa aktörer på marknaden.

Den överservering av alkohol samt det narkotikamissbruk som finns på krogarna idag är en mycket stor bidragande orsak till våld på allmän plats. Med ovan föreslagen ordning kan ordningsvakterna fungera fullt ut så som grundtanken är och även övervaka serveringsnivån och se till att alkohollagen följs samt ta krafttag gentemot narkotikahandlingen utan att riskera reprimander från krögaren.

Detta system underlättar också kontrollen av ordningsvakterna, samt det brottsutredande arbetet då det ofta är svårt att veta vilka vakter som arbetat på en aktuell krog. Det är i dag inte ovanligt att det i efterhand är svårt eller omöjligt att utreda vilken eller vilka vakter som tjänstgjort på en särskild krog vid ett särskilt tillfälle.

Även möjligheten att förflytta vakter på grund av olämpligt uppträdande eller att de tillfälligtvis utsätts för hot underlättas väsentligt. Det ges också helt andra möjligheter för polisen att få in underrättelser om missförhållanden i skötseln av enskilda krogar. Samarbetet mellan ordningsvakter och polisen kommer att avsevärt utvecklas och förbättras.

2. För att komma tillrätta med problematiken med entrévärdar bör införas krav på licensiering av alla som arbetar i entrén på krogen. I licensieringen skall det ingå en vandelsprövning. Man bör även se över behovet av ordningsvakter på de krogar som i dag "fyller ut" antalet vakter med entrévärdar istället för ordningsvakter. I dessa fall finns det kanske ett behov att öka antalet ordningsvakter och i vissa fall införa ett krav på ordningsvakt där det tidigare inte funnits något.

3. Om ordningsvakternas löner administreras genom polisen kommer vi med automatik att undergräva möjligheterna att avlöna vaktpersonal med svarta pengar. De svarta pengar som i dag finns vid krogentrén i form av entré- och garderobsavgifter kommer framledes lättare att upptäckas då ordningsvakterna genom det nya systemet också får en helt annan möjlighet att kontrollera antalet gäster vilket kommer att underlätta skatterevisioner avsevärt.

Vinster i korthet

Branschen saneras från svarta pengar bland vakternas löner.

Att kriminella organisationer eller konstellationer med våld och hot om våld försöker "ta över" dörrar för att få tillgång till flödet av svarta pengar upphör.

Skatterevision och kontroll av krogarna underlättas avsevärt då staten har representerar i form av ordningsvakter i tjänst på platsen.

Övervåld, olaga frihetsberövande och olaga diskriminering minskar avsevärt dels pga. att polisen har kontroll över vaktpersonalen och dels pga. att vakterna inte längre befinner sig i en beroendeställning till krögaren.

En generell ökad upptäcktsrisk vad gäller missförhållandena på krogarna.

Att grovt kriminella utövar våld och hot om våld mot ordningsvakter och krögare för att sätta sig i respekt och kunna komma in på krogen minskar eller upphör helt då vakterna dels är mer mobila och dels står närmare polisen än idag.

5. Vem står i dörren och vilka attityder och förutsättningar råder

5.1 Inledning

Nästan oavsett vilka regler som finns och hur väl skrivna de är, är det av en i det närmaste avgörande betydelse hur reglerna efterlevs och vilka attityder och värderingar som påverkar graden av efterlevnad. Självklart kommer även miljön där reglerna skall tillämpas ha en stor påverkan på hur väl reglerna kommer att följas och tillämpas.

För att försöka ta reda på detta har jag valt att med hjälp av en enkät, samt intervjuer med ett antal personer, försökt få generella ja/nej-svar på ett antal centrala frågor. Jag har på det sättet försökt skapa en förståelse för de förutsättningar som råder, och som jag anser är nödvändiga att ta hänsyn för att regler och värderingar skall kunna förändras på ett effektivt sätt.

Resultatet av enkätundersökningen kommer att presenteras i tre delar. Den första delen handlar om att skapa en förståelse och identifikation av individerna som är verksamma i krogentrén, på en mer objektivt grund. Den andra delen handlar om att försöka förstå vilka attityder och värderingar som styr i dörren, dvs. ge en mer subjektiv beskrivning. Avslutningsvis kommer ett försök att ge en bild av hur arbetsmiljön för personerna i krogentréerna ser ut.

För att kunna förändra de tydliga problem som i dag finns i våra krogentréer är det givetvis av avgörande betydelse att först förstå vilka mekanismer som påverkar skall jag dels skall jag försöka få svar på vilka värderingar och attityder som råder bland

dessa personer samt att även få en förståelse på hur personerna upplever sina respektive arbetsmiljöer.

5.2 Vem är personen i dörren?

Det är i det närmaste en total dominans av manliga dörrvakter i våra krogentréer. Mig veterligen finns det endast ett fåtal kvinnor som är verksamma som dörrvakter i våra storstäder, då som ordningsvakter och inte som entrévärdar. I stort sett de enda kvinnor som är aktiva arbetar som garderobiärer, då oftast på större ställen där det inte ses som ett alternativ att garderobiärerna skall hjälpa till vid eventuella oroligheter. Det finns betydligt fler personer under än över 30 år. De flesta personerna i dörren har det som ett extraarbete och verkar i genomsnitt vara verksamma 3-4 år i branschen. Bland de förordnade ordningsvakterna kan det dock konstateras att man kan se en benägenhet att stanna ett par år längre.

Det är tydligt att det handlar om en bransch där de allra flesta har helt eller delvis svart lön. Det är inte heller ovanligt att det handlar om personer som samtidigt som det är verksamma i krogdörren uppstår bidrag från samhället i någon form. Den stora utbredningen av svarta löner har sin förklaring i att det i stort sett handlar om en verksamhet som i stort sätt bedrivs utan att kassaregister används.

5.3 Vilka attityder regerar i våra dörrar?

Enligt enkäten kan personer som arbetar i dörren bland annat beskrivas som en person som tycker det är rätt att arbeta svart. Här verkar attityden vara densamma oavsett om vi har att göra med en förordnad ordningsvakt eller inte.

Inte heller verkar dessa personer ha några större betänkligheter vad gäller att neka personer tillträde till sin krog, detta oavsett om det handlar om ett olagligt diskriminerande eller inte. Det verkar här inte skilja något mellan en förordnad ordningsvakt och en vakt utan förordande.

En övervägande del verkar även tycka att det kan vara rätt att använda sig av ett felaktigt och olagligt våld. Här kan endast en marginell skillnad ses mellan förordnade ordningsvaktens och entrévärdars inställning. Ordningvakten verkar dock vara något mindre benägen att tycka att en sådan våldsanvändning kunde vara riktig.

Nästan alla i enkäten svarade att de skulle kunna lämna felaktiga uppgifter till polisen och vittna falskt i domstol. Om möjligt ännu fler av de tillfrågade sa att de skulle kunna lämna felaktiga uppgifter till polisen och vittna falskt i domstol för att skydda en kollega. Här kan det i stort sätt inte ses någon skillnad mellan förordnade ordningsvakter och icke förordnade vakter.

5.4 Hur ser deras arbetsmiljö ut?

Hela dörrbranschen är genomsyrad av svarta pengar, där det ofta inte finns något annat alternativ för personalen än att acceptera att få svart lön. Det erbjuds helt enkelt inte något alternativ och den som inte accepterar dessa arbetsvillkor får söka sig något annat arbete. I branschen finns det endast ett fåtal verksamheter där inte delar av eller hela lönen betalas ut svart. Något som har sin förklaring i att den som driver garderobsverksamheten vanligtvis har till skyldighet att avlöna vakterna, och som tidigare sagts handlar det till uteslutande del av oredovisade intäkter, vilket i sin tur medför att lönerna till stor del måste betalas med dessa oredovisade medel.

När det gäller diskriminering verkar både den olagliga och den ”lagliga”, övriga, diskrimineringen ha sitt egentliga ursprung på chefs- och ägarnivå, vilket blir tydligt då i stort sett alla tillfrågade uppger att de har instruerats av personer i ledningsposition att särbehandla och olagligt diskriminera personer som inte anses vara önskvärda. Inte heller här ser vakterna något annat val än att diskriminera, och uppger att om de inte skulle acceptera att diskriminera skulle de inte heller få arbeta kvar i dörren.

Det framgår med stor tydlighet att det pågår en systematisk och ofta olaglig diskriminering i våra krogentréer och att det är ett mycket utbrett missförhållande.

Att vara verksam i en krogentré, i dagens tuffa samhällsklimat, är ett mycket utsatt arbete där våld och hot tyvärr får anses tillhöra vardagen. Förenklat går det att dela upp våldet och hoten i två relativt tydliga grupper.

Den första och absolut vanligaste gruppen, både historiskt och idag, utgörs av testosteronstinna och överförfriskade unga män där brist på verklighetsförankring och minsta motgång kan få humöret att plötsligt svänga, samt medelålders män som även dessa överförfriskade och vars stolthet dåligt klarar att bli nekade inträde på krogen.

Den andra och betydligt allvarigare gruppen och som även är ett växande problem, är våld och hot från kriminella personer och mer eller mindre organiserade nätverk, den så kallade organiserade brottsligheten. Det faktum att det inte alltid är enkelt att

säga vilken grupp våldet och hoten kommer ifrån gör att många känner ett påtagligt obehag i dessa situationer.

Det är en arbetsmiljö som tyvärr präglas av tydliga inslag av både alkohol, droger, narkotika och testosteronstinna unga män.

5.5 Sammanfattning

För att komma tillrätta med de problem som vi ser i våra krogentréer är det tämligen uppenbart att det inte bara går att arbeta med en lagförändring. Till minst lika stor del handlar det om att arbeta med attityder och värderingar hos personerna som är verksamma i branschen. Det är ett problem som måste lösas under rekryteringen, utbildningen och genom en bättre tillsyn av våra ordningsvakter. Att arbeta i en krogdörr i en av våra storstäder ställer minst samma krav på personlig lämplighet som på en polisman. Därför anser jag det som närmast självklart att det behöver göras riktiga psykologiska utvärderingar av de personer som ansöker om att få bli ordningsvakter, och som skall få vara verksamma som entrévärdar. Här skulle man tex. kunna använda samma psykologiska prov som vid rekrytering av polisaspiranter. En sådan åtgärd skulle troligen kunna bidra till att en del av de problem vi ser i dag kan motverkas genom att felaktiga attityder och värderingar identifieras på ett tidigt stadium.

6. Vilka är brotten som begås

6.1 Inledning

Det har i alla tider talats om att personer med tjänstemannabefogenheter, exempelvis poliser och ordningsvakter ibland missbrukar sina rättigheter, och att det finns en del personer som inte borde få vara verksamma i dessa yrken.

I det följande skall jag försöka att dels ge en mer övergripande förståelse för vilken typ av brottslighet som styr verksamheten och vilken påverkan det har på samhället, samt även visa hur det mer konkret uttrycker sig i förhållande till den enskilde individen.

6.2 Ekonomisk brottslighet

Då den ekonomiska brottsligheten är så utbredd och påtaglig i hela branschen kan man tycka att det är direkt olämpligt att polisen, genom att bl.a. sitta i samma arbetsgrupper som representanter för de externa aktörerna i dörrbranschen, indirekt samarbetar med och därmed låtar sig påverkas av dessa lobbyister som självklart enbart talar i egen sak. Varför skall dessa ekonomiska brottslingar tillåtas sitta vid samma bord som myndigheternas representanter, där de i det närmaste verkar ses som någon sorts sakkunniga, och därmed vara med och påverka den utveckling och de förändringar som anses behöva komma till stånd för att komma tillrätta med de missförhållanden som finns i branschen. Här kan man med rätta fråga sig hur vanligt det är att man sågar av den gren man själva sitter på?

Totalt är det en verksamhet som årligen ger personerna som driver garderoben många 100-tals miljoner i oredovisade vinster, och som statskassan därmed går miste om. Det är självklart av ett särskilt intresse att se till att dessa pengar åtminstone inte hamnar i den organiserade brottsligheten. Här har bl.a. Skatteverket ett stort ansvar att sätta sig in i hur verksamheten skötts i realiteten och vidta åtgärder för att förhindra att det får fortgå, något jag menar är fullt möjligt att göra med den lagstiftning vi har i dag²³.

6.3 Organiserad brottslighet

Den organiserade brottsligheten är inte bara ett växande problem i restaurangbranschen, utan i hela vårt samhälle. Därför måste vi alla gemensamt arbeta för att förhindra att den kan verka och frodas. Den organiserade brottsligheten är representerad både direkt och indirekt i våra krogdörrar. Direkt då de själva driver verksamheten eller mer indirekt då de har en provision, som i stort sett kan ses som en beskyddaravgift som krävs av dem som driver garderobsverksamheten, eller som ett sätt att sysselsätta personer som de anser behöver jobb. Deras intressen är förutom det direkta ekonomiska intresset som garderoben utgör, flera indirekta.

Garderobsverksamheten på en välbesökt krog kan som tidigare påpekats ge flera miljoner i obeskattade vinster varje år. Indirekt kan de kriminella genom att ha kontroll

²³ Se Skatteverkets praxis gällande skatterättslig genomsyn.

på vilka som kommer in på krogen dra fördelar och göra stora vinster när det gäller att kontrollera narkotikaförsäljningen som sker på krogen och i anknytning till den. Detta är en verksamhet som på en populär krog kan omsätta många tiotusentals kronor per kväll.

Det kan även vara ett sätt för organisationerna att närma sig den vanliga restaurangverksamheten. Man upplyser helt enkelt krögaren om att om man blir delägare i krogen kommer man att skydda krögaren mot andra organisationers beskyddarverksamhet och påtryckningar. Det förekommer till och med att organisationerna skickar dit hotfulla personer som inte har en synlig koppling till den egna organisationen, för att sedan erbjuda krögaren att skydda denna mot det potentiella men konstruerade hotet. Enligt uppgifter från polisen tror man att en del av de pengar som den organiserade brottsligheten har tillförskansat sig genom bl.a. värdetransportrån nu håller på att köpa in den organiserade brottsligheten i restaurangbranschen. Detta är en företeelse som är vanlig i många andra länder. På detta sätt kan man sedan ”tvätta” sina pengar införskaffade på olaglig väg och skaffa sig möjligheter till att bedriva olika lagliga verksamheter och på detta sätt förränta sitt kapital.

Med tanke på den utbredda ekonomiska brottsligheten i branschen och de tydliga kopplingar som finns till den så kallade organiserade brottsligheten borde alla myndigheter sätta sig ner och utarbeta en strategi till hur man skall kunna komma åt problemet och få stopp på den verksamhet som bedrivs i dag.

6.4 Brott mot enskilda

6.4.1 Misshandel

Våldsmonopolet i samhället tillfaller staten, vanligtvis i form av militär och polis. Dessa är utsatta för ett flertal kontrollsystem för att säkerställa att missbruk i möjligaste mån stävjas. Samma kontroll och kvalitetssäkring finns inte när det gäller ordningsvakter och övriga personer, även om dessa i och för sig inte har en sanktionerad rätt att använda våld i våra krogdörrar. Den allmänna uppfattningen är att det råder vissa missförhållanden vad gäller dörrvaktens användning av övervåld mot kroggäster. Min egen erfarenhet är att i stort sett alla dörrvakter, både förordnade och så kallade entrévärdar i sin yrkesutövning har brukat ett obefogat och därmed olagligt våld

mot sina gäster. En bild som även bekräftas av min enkätundersökning²⁴. Där uppgav nästan 90 % att de använt sig av ett icke legitimt våld gentemot sina gäster. Denna våldanvändning är ett dubbelt problem då personen som fått utstå övergreppet i en påföljande rättegång även riskerar att drabbas av att vakterna pratar sig samman, vilket riskerar att få till konsekvens att offret kan komma att dömas för våldsamt motstånd. Detta med anledning av rättens benägenhet att ställa alltför hög tilltro till vakternas berättelser.

6.4.2 Olaga frihetsberövande

Att kunna frihetsberöva en person är en mycket integritetskrävande åtgärd. Därför är det mycket viktigt att säkerställa att detta inte är något som sker på ett okontrollerat sätt.

Jag menar att det i dag finns ett utbrett missbruk av denna befogenhet, det tar sig bl.a. uttryck enligt följande. Det förekommer inte sällan att ordningsvakterna när det har gripit/omhändertagit en person som inte gör något motstånd ändå väljer att sätta handfängsel på den gripna/omhändertagna. Den oinvigde ställer sig självklart frågan – varför skulle en ordningsvakt som har begåvats med en rätt att använda sig av våld bete sig på ett sådant sätt? Det finns flera anledningar till ett sådant beteende. Det kan vara ett sätt att bli av med personer som man inte vill ha på stället det kan även vara av rena resursskäl. Har vakterna gripit/omhändertagit en person börjar en ibland, om det inte är ex vapen inblandade, lång väntan på att polisen skall anlända till platsen så ordningsvakten kan överlämna den gripne/omhändertagna i polisens förvar. Väldigt få krogentréer har en vaktbemanning som klarar att avvara två ibland tre vakter för att bara stå och vakta en person, detta när det kanske är som mest att göra. För att lösa dessa situationer används allt för ofta då strategin att den gripne/omhändertagne beläggs med handfängsel och beordras/tvingas ner på marken. På det sättet kan situationen istället lösas genom att endast en ordningsvakt alt. entrévärd behöver avvaras för att bevaka den gripne tills polis kommer till plats. När polisen sedan kommer till platsen förklarar ordningsvakten sin användning av handfängsel med att den gripne/omhändertagne har gjort sig skyldig till våldsamt motstånd vilket i sin tur legitimerar användningen av handfängsel. Det här tillvägagångs-

²⁴ Se bilaga 1, fråga 21.

sättet riskerar att få till konsekvens att personen tas med till polisstation fortfarande i handfångsel samt även riskerar att lagföras för det påhittade våldsamma motståndet. Min erfarenhet är att ett sådant tillvägagångssätt är allt för vanligt, vilket även styrks av enkätundersökningen²⁵. Det allvarligaste med dessa situationer är att oskyldiga personer riskerar att dömas för påhittade brott.

6.4.3 Falska vittnesmål

Det är tyvärr mer regel än undantag att personer som utsatts för övervåld eller andra brott av vakterna, och som sedan väljer att polisanmäla händelsen drabbas av en motanmälan från vakternas sida. Jag skulle säga att detta nästan sker med automatik så fort en vakt/vakter blir anmälda för sitt agerande. På det här sättet kan en vakt i stort sett slippa undan eventuell påföljd för sitt agerande då rätten nästan undantagslöst väljer att sätta sin tilltro till vaktens/vakternas berättelse. När det sedan är dags för rättegång är det därför troligt att personen som gjort anmälan mot vakterna döms för våldsamt motstånd och/eller våld alt. hot mot tjänsteman då rätten ytterst sällan finner skäl att ifrågasätta ett ofta samstämmigt vittnesmål från flera nyktra personer. Normalt griper polisen personer som misstänks för att ha använt våld mot en annan människa. Att detta i stort sett aldrig blir aktuellt när det gäller en ordningsvakt får till följd att ordningsvakterna kan tala sig samman, vilket i sin tur får till konsekvens att den som blivit misshandlad kommer i ett stort underläge. Mot de samstämmiga vakterna står oftast en ensam och dessutom vid tillfället berusad persons vittnesmål. Ofta tar det en viss tid innan polis kommer till platsen vilket ger vakterna möjlighet att släppa in eventuella vittnen på krogen, och på det sättet bli av med besvärande vittnen. Att rätten nästan alltid väljer att tro på dörrvakternas berättelser får till följd att de skyldiga går fria, men allvarigare än så är att oskyldiga döms för brott de aldrig begått. Konsekvensen blir att brottsoffret riskerar att gå från rättegången dömda som brottslingar. Förövarna har nu inte bara använt sig av ett olagligt våld utan kan även gjort sig skyldiga till mened och/eller falsk angivelse, men kan ändå gå från rättegången med ett skadestånd från det egentliga brottsoffret.

6.4.4 Olaga diskriminering

²⁵ Se bilaga 1, fråga 24.

Diskriminering är inte bara ett stort och allvarligt samhällsproblem utan även ett enkälla till frustration och utanförskap för den enskilde.

Diskrimineringen i våra krogentréer kan delas upp i två grupper. Dels är det fråga om en social diskriminering. Här utestängs bl.a. personer med ett mindre attraktivt utseende. De har en stil som inte anses överensstämma med den krögaren vill att stället skall identifieras med eller inte verkar vara en person som har pengar att spendera.

Det är i dessa fall i och för sig inte nödvändigtvis fråga om någon olaglig diskriminering utan är snarare ett sätt att skaffa sig gäster som överensstämmer med den målgrupp som krögaren vill ha i sin verksamhet. Dock medför det i många fall en ökad risk för ordningsstörande beteende från de avvisade gästernas sida.

Den andra gruppen är när diskrimineringen är att se som olaglig enligt 16:9 BrB, vilket blir fallet när en näringsidkare i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse.

Självklart finns det enskilda personer i dörren som har rasistiska åsikter men som framgår av enkätundersökningen är den systematiska diskrimineringen i stort sett alltid sanktionerad uppifrån. Oftast är detta underförstått och inget som behöver uttalas, men när så sker kommer ofta dessa instruktioner via vaktchefen som i sin tur fått krögarens önskemål uttryckta för sig. Men det är något alla i branschen har vetskap om, därför behövs det sällan ges några instruktioner. Det framkommer i stället oftast som klagomål om krögaren tycker att det är för mycket gäster med ett icke europeiskt utseende.

Det är inte ovanligt att krögare efterfrågar personal till dörren som inte bara har ett mer eller mindre kriminellt förflutet, utan som även har ett utländskt utseende och som på det sättet anses ha en fördel när det kommer till att avvisa personer på etniskt diskriminerande grund.

6.4.4.1 Berättelse ur verkligheten

För att skapa en reell förståelse för hur situationen verkligen ser ut har jag valt följande citat²⁶, som jag anser vara representativt och på ett bra sätt beskriver dagens situation på våra krogar:

²⁶ Anonym dörrvakt i Stockholm.

”När vi diskuterat varför krogar har så kallad "negerkvot" eller "turkpromille" brukar den här förklaringen ges: Turkarna kommer in på stället. Dricker inte alkohol. Står och smuttar på en Cola och knaprar på en skål jordnötter hela kvällen. Sedan råkar någon överförfriskad ”svenne” trampa de på tårna och då blir det bråk.

En annan beskrivning är mer uppseendeväckande: Att svartskallar liksom tar över ett ställe som mögel. Det är lugnt så länge de är nere på 5-10 procent. Men blir dom fler så sticker först de svenska killarna, sedan de svenska tjejerna. Det kan gå på ett par helger. Plötsligt är stället etniskt rensat och påminner mer om PKK:s lokaler på Fridhemsgatan än en nattklubb. Det är bara män med svarta hopväxta ögonbryn och taskig uppsyn. En och annan tjej från Iran som klätt ut sig till sin morsa, eller om det är morsan som klätt ut sig till sin dotter. Fullständig förvirring och fruktan härskar på dansgolvet.

Egentligen är det mer komplicerat - det är snarare klass än etnicitet som är sorteringskriteriet på de flesta ställena i Stockholm. En ”babbe”, alltså en ”svartskalle” som spenderar mer än 80 procent av sin tid iklädd träningsoverallsbyxor, är inte en attraktiv gäst. Men det är inte en svensk kille från Gubbängen som druckit öl på tunnelbanan hela vägen in till stan heller. Många anser att allt är som det ska, att alla har sina ställen liksom. Kreddfolket kan gå till Riche, Berns eller Splyan. Gangsters och silikon går till Caféet eller Solidaritet. Äldre brats till Sturecompagniet eller Hells Kitchen. Yngre brats till White Room eller Laroy. Dräggen till Crazy Horse eller Berzelii bar. De svåra till Teatron eller söder. Förortsluffare kan gå ut i sina respektive förortshålor: Golden Memory i Märsta, Galna Kocken i Rissne eller, i värsta fall, Fredmys i Kista.

Inställningen är att segregationen på ställena gynnar alla. Om du är en sjuksköterska kan det vara passande att gå ut på Tre Remmare eftersom du kan träffa en snut eller en brandman där, som också jobbar skift. Om du går till Kvarnen kan dina poäng på kulturvetarlinjen faktiskt äntligen ha någon form av värde.

Jag kanske är naiv, men jag drömmer om ett ställe med alla sorters människor på, i alla åldrar. Kanske inte barn, men både yngre och äldre. Det är naivt att skylla allt på dörrvakterna. De har tydliga instruktioner från krogägare som i sin tur har prövat sig fram till vad som fungerar. En klassiker som dörrvakter brukar köra med jobbiga gäster är "Om jag släppte in såna som dig här, skulle du inte vilja gå hit". Ljuset på oss själva. Ridå.”

7. Hur har lagstiftningen på området utvecklats och hur ser arbetet ut idag

7.1 Fortsatt utredningsarbete

Det tillsattes en särskild utredning för att se över bestämmelserna om ordningsvakter redan 1974. Utredningen, den så kallade ordningsvaktsutredningen, blev sedan klar i april 1978 och resulterade i betänkandet (SOU 1978:33) Ordningsvakter.

Tillkomsten av 1974 års lag om bevakningsföretag kom att få stor betydelse för strukturen inom branschen. Det visade sig emellertid snart att vissa frågor behövde ses över ytterligare. Dit hörde framför allt frågan om väktarnas utbildning. Med anledning av detta initierades ytterligare en utredning i juni 1975, den så kallade Väktarutbildningsutredningen, vilket tre år senare resulterade i betänkandet (Ds ju 1978:4) Bevakningspersonal.

Ny lagstiftning 1980

De båda betänkandena resulterade slutligen bl.a. i att en ny lag (1980:578) om ordningsvakter (LOV) kom till och att vissa ändringar gjordes i 1974 års lag om bevakningsföretag.

Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1981 och kompletteras bl.a. av en ordningsvaktsförordning (1980:589). Rikspolisstyrelsen har härefter utfärdat s.k. verkställighetsföreskrifter till lagstiftningen.

I propositionen gjordes vissa principiella uttalanden om ordningsvakternas och bevakningsföretagens verksamhet och om riktlinjer för den framtida utvecklingen på området. Från vissa håll hade man nämligen föreslagit att den verksamhet som nu sköttes av ordningsvakterna och bevakningsföretagen skulle föras över till polisen som en speciell funktion. Där skulle den i så fall anförtros åt särskild personal med mindre omfattande utbildning än som i dag meddelas polismännen.

Enligt justitieministern var det tveksamt om en nyordning av detta slag över huvud taget skulle gå att genomföra och om den skulle innebära övervägande fördelar. Den skulle förutsätta ett polisväsende uppbyggt på två skilda kårer med olika utbildning och befogenheter, något som otvivelaktigt skulle skapa mycket stora praktiska svårigheter. Det var för övrigt - menade justitieminis-

tern - inte utan vidare givet att en sådan dimensionering av polisväsendet som krävs för att polisen skulle kunna ta över större delen av ordningsvakternas och bevakningsföretagens uppgifter är eftersträvansvärd. Slutligen skulle den angivna ordningen innebära att det allmänna skulle överta betydande utgifter som enligt sakens natur bör falla på enskilda intressenter.

Justitieministern var för egen del av den uppfattningen att ordningsvakternas och bevakningsföretagens verksamhet under överskådlig tid måste ses som ett nödvändigt komplement till det skydd som der allmänna tillhandahåller genom polisen och andra organ. Med denna utgångspunkt blir det inte mindre utan snarast mera angeläget att den aktuella verksamheten är underkastad en ändamålsenlig insyn och kontroll från samhällets sida att en noggrann bedömning görs av arten av varje bevakningsuppgift för sig, innan den anförtros personal utanför polisväsendet. Härvid måste särskild hänsyn tas till den utbildning som uppgiftens beskaffenhet kräver och ytterst till allmänhetens anspråk på rättssäkerhet och rättsskydd. Vidare måste, enligt justitieministern, en utgångspunkt alltid vara att polisens generella ansvar för allmän ordning och säkerhet inte får äventyras eller ens sättas i fråga. Dessa uttalanden från justitieministerns sida mötte ingen erinran vid riksdagsbehandlingen.

7.2 Fortsatt reformarbete

Frågan om i vilka former utbildningen av väktare bör genomföras har - som framgår av det föregående - varit föremål för diskussion alltsedan tillkomsten av BevL. Med anledning av motioner i utbildningsfrågan har näringsutskottet (NU 1985136:11) sagt sig förutsätta att regeringen och berörda myndigheter utan särskild framställning från riksdagen uppmärksammar frågan om hur staten direkt skall kunna utöva en önskvärd tillsyn över den väktarutbildning som bedrivs av andra än bevakningsföretag.

Inom Justitiedepartementet upprättades i mars 1987 en departementspromemoria (Ds Ju 1987:4) med förslag till ändringar i BevL m.m. I promemorian behandlades bl.a. frågor om utbildning av väktare.

I regeringens proposition 1988/89:63 lades fram förslag om krav på auktorisation för att få bedriva utbildning av väktare. Det föreslogs även att det skulle krävas särskild auktorisation för att ett bevakningsföretag skulle få bedriva livvaktverksamhet. Enligt förslaget begränsades möjligheterna att anli-

ta en nyanställd men ännu inte godkänd väktare. Vidare skulle ett beslut om att inte bifalla en ansökan om godkännande av en väktare gälla omedelbart, om inget annat förordnades. En väktare som har lämnat sin anställning hos ett auktoriserat bevakningsföretag skulle enligt förslaget inom två månader därefter visa att han fått ny anställning hos ett sådant företag för att undvika att godkännandet återkallades. Slutligen föreslogs beträffande såväl BevL som LOV att beslut skulle överklagas till kammarrätten i stället för till regeringen. Förslagen godtogs med en mindre ändring i fråga om tiden för uppgift om nyanställning (NU 12) av riksdagen och ändringarna trädde i kraft den 1 juli 1989.

I propositionen togs även frågan om bevakningsföretagens sidouppdrag upp. Justitieministern ansåg vissa sidouppdrag tveksamma, nämligen uppdrag som ligger nära kriminalpolisverksamhet. Som exempel på sådana uppdrag angavs efterforskning av "läckor", framtagning av underlag för polisanmälningar om trolöshet och databrott o.d. Någon särskild reglering föreslogs dock inte i propositionen. Däremot innebar ett förslag i denna att väktarnas straffrättsliga skydd preciserades till att gälla enbart när de utför bevakningstjänst. Även detta förslag godtogs av riksdagen och blev gällande lag.

Frågor rörande ordningsvakter och väktare har därefter behandlats i ett flertal utredningar. Bland annat tog Trygghetsutredningen i sitt betänkande Trygghet mot brott - Rollfördelning och samverkan (SOU 1995:146) upp frågor rörande ordningsvaktens arbetsuppgifter och organisatoriska ställning. Utredningen föreslog bl.a. en ny modell för ordningsvaktsförordnanden och en närmare knytning av ordningsvakterna till polisen. I betänkandet lämnades även förslag till en ny lag om säkerhetsföretag, vilken skulle utforma gemensamma krav för säkerhetsbranschen (bl.a. bevakningsföretag). Även Polisverksamhetsutredningen berör frågan om ordningsvakter och föreslår i sitt betänkande Polisverksamhet i förändring (SOU 2002:70) att ordningsvakter i större utsträckning än i dag skall kunna biträda polisen i dess arbete. Frågor rörande ordningsvakter behandlas vidare av Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU). Betänkandet Snabbare lagföring 3 - Snatteribrott (SOU 2002:44) innehåller förslag om ordningsvaktens befogenheter i samband med ingripanden vid snatterier. Inte något av dessa förslag har ännu blivit föremål för lagstiftning.

I promemorian *Ordningsvakter och väktare* (Ds 2003:50), som har utarbetats inom Justitiedepartementet, konstateras att bevakningsbranschen har fått en allt större roll och betydelse i det svenska samhället, liksom i stora delar av Europa och i USA. Vidare redogörs för debatten om ordningsvaktens och väktarens roll och att det för många är oklart vilka skillnaderna mellan ordningsvakter och väktare består, t.ex. rörande arbetsuppgifter och befogenheter. I promemorian görs en översyn av systemet och lämnas ett flertal förslag. Bland dessa kan nämnas en möjlighet för länsstyrelsen att begränsa såväl auktorisation av bevakningsföretag till vissa verksamheter som återkallelse av auktorisation till viss verksamhet, ett förslag att omfatta krogars entrévärdverksamhet av BevL, snabbare prövningsförfarande vid godkännande av personal vid bevakningsföretag och möjlighet att förordna ordningsvakter vid nattöppna restauranter som saknar tillstånd till alkoholförsäljning. Vidare föreslås bl.a. regler som innebär utökade kontakter mellan ordningsvakter och polis inför och under ordningsvakternas tjänstgöringspass och att anmälningar mot ordningsvakter skall handläggas på samma sätt som anmälningar mot polisen. Beredningen inom departementet är inte avslutad och ännu har inte heller dessa förslag lett till författningsändringar.

Justitiekanslerns beslut

Justitiekanslern har beslutat att inleda en granskning av vaktens och polisens agerande i samband med ingripanden vid klubbar och restauranger (nedan ”krogar”).

Justitiekanslern har hemställt om att polismyndigheterna i Stockholms län, Västra Götaland och Skåne senast den 15 september 2007 besvarar följande frågor:

1. Vilka instruktioner finns för poliser som deltar i ingripanden vid krogbråk? I vad mån gör de en egen bedömning av behovet av ett ingripande mot gästen i fråga och i vad mån litar de på vaktens uppgifter? Hur och av vem görs bedömningen av om personen också behöver bli inlåst efter ett gripande eller ett omhändertagande enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.? På vilket sätt går man till väga när kvinnor vid sådana frihetsberövanden tas ifrån sina persedlar och andra tillhörigheter, t.ex. ett smycke eller en behå? Bereds kvinnan möjlighet att själv ta av sig sin behå om bedömningen görs att den av säkerhetsskäl skall omhändertas? Har hon möjlighet att begära att manliga poliser då inte skall närvara?

2. Bedömer polismyndigheten att det finns en risk för att ”kompisförhållanden” och ”osunda lojaliteter” uppstår mellan vakter och poliser som gör att poliserna i alltför hög grad accepterar vakternas berättelser om vad som har inträffat? Vad görs i så fall för att motverka detta?
3. Hur sker polismyndighetens tillsyn över ordningsvakter med avseende på deras agerande i samband med krogbråk? Vilka är erfarenheterna av tillsynen?
4. Hur många förordnanden för ordningsvakter som tjänstgör vid krogar finns det inom polismyndighetens distrikt och hur många förordnanden har återkallats under de senaste fem åren? I vilken omfattning har återkallelserna berott på ordningsvaktens beteende gentemot kroggäster? Hur många beslut om avstängning av ordningsvakter på grund av olämpligt beteende gentemot kroggäster har skett under motsvarande tidsperiod?
5. I vilken mån förekommer det enligt polismyndighetens erfarenhet att vakter som inte har ordningsvaktsförordnande, s.k. entrévärdar eller trivselvärdar, agerar i samband med ingripanden mot kroggäster? Förekommer det att vakter som saknar förordnande ingriper mot kroggäster utan lagligt stöd, dvs. att de utför sådana uppgifter i fråga om upprätthållande av allmän ordning som tillkommer Polisen och ordningsvakter med förordnanden? Har polismyndigheten i övrigt någon synpunkt på hur denna kategori vakter sköter sina uppdrag?
6. Vilka erfarenheter har polismyndigheten av krogvaktens agerande i samband med rättsliga processer? Har det funnits skäl att misstänka att de i annat än obetydlig mån har pratat ihop sig om en delvis osann historia? Har det funnits skäl att misstänka att de i samband med rättegångar har anpassat sina vittnesmål till det som andra personer i rättegången har sagt, t.ex. genom att någon som har varit åhörare har rapporterat till någon som skall vittna senare?
7. I vilken mån betonas vikten av ett rättssäkert och i övrigt korrekt agerande mot allmänheten i ordningsvakternas utbildning och vid prövningen av deras lämplighet?

Polismyndigheterna beredes även tillfälle att komma in med övriga upplysningar som kan vara av intresse för Justitiekanslern i ärendet.

Rättsliga utgångspunkter

Polisen utbildar och förordnar ordningsvakter som bl.a. tjänstgör vid lokaler där alkoholdrycker serveras till allmänheten med tillstånd enligt alkohollagen (1994:1738). Polisen har även tillsyn över sådana ordningsvakter och har rätt att återkalla ordningsvaktens förordnande eller besluta att han eller hon skall stängas av från sin tjänstgöring under viss tid, se lagen (1980:578) om ordningsvakter (ordningsvaktslagen). Den som är förordnad som ordningsvakt har enligt 1 § ordningsvaktslagen rätt att medverka till att upprätthålla allmän ordning på det ställe där han eller hon tjänstgör, t.ex. en krog.

När en ordningsvakt ingriper mot en kroggäst med stöd av sitt förordnande agerar han eller hon vid myndighetsutövning. En ordningsvakt står under Justitiekanslerns tillsyn såvitt avser de åtgärder som vidtas i myndighetsutövningen.

När en ordningsvakt ingriper mot en kroggäst är det ett uttryck för statens maktbefogenheter gentemot den enskilde. Den rätt som föreligger enligt ordningsvaktslagen att ingripa mot en enskild utgör ett undantag från de grundlagsstadgade principerna om varje medborgares rätt till skydd mot frihetsberövanden och rätten att fritt förflytta sig (se 2 kap. 8 och 12 §§ regeringsformen). Det är naturligtvis av yttersta vikt att alla sådana ingripanden sker på ett rättssäkert och i övrigt korrekt sätt.

Av ordningsvaktslagen framgår sålunda att de åtgärder som en ordningsvakt genomför med stöd av lagen inte får ske med strängare medel än vad förhållandena kräver samt att ordningsvakten i första hand bör försöka vinna rättelse genom upplysningar och anmaningar. När en ordningsvakt ingriper skall han eller hon också se till att åtgärden inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till dess syfte (se 8 § ordningsvaktslagen).

Det bör i detta sammanhang klargöras att dörrvakter som arbetar vid krogar utan att vara förordnade som ordningsvakter, s.k. entrévärdar eller trivselsvärdar, inte agerar vid myndighetsutövning. Denna kategori dörrvakter står därmed inte under Justitiekanslerns tillsyn. Och de har endast den rätt som alla andra har att utöva våld. Det gäller i t.ex. en nödvärnssituation och i samband med ett s.k. envarsgripande enligt 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken.

Skälen för beslutet

Justitiekanslern har under de senaste åren både muntligen och skriftligen tagit del av flera berättelser från allmänheten med påståenden om att ordningsvakter har gjort sig

skyldiga till olika former av övergrepp i samband med ingripanden vid krogar. I vissa av berättelserna har det även förekommit synpunkter på polisens ageranden i samband med omhändertaganden och gripanden av kroggäster. Berättelserna har bl.a. gällt påståenden att ordningsvakter utan godtagbar anledning har utövat våld mot gäster, att ordningsvakter oriktigt har polisanmält kroggäster, att vissa poliser har agerat bryskt i samband med att man har omhändertagit kroggäster och att kvinnor som har omhändertagits eller gripits av Polisen har avvisiterats under onödigt kränkande former.

Även ordningsvakter och poliser har berättat att det ibland förekommer övervåld i samband med ingripanden vid krogar. Och i ett reportage i TV-programmet Uppdrag granskning i SVT den 26 september 2006 framkom det uppgifter som tydde på att ordningsvakter ibland ljuger om vad som förekommer i deras verksamhet vid bl.a. restaurangentréer.

Med anledning av vad som framkom i nämnda TV-program inledde Justitiekanslern den 27 september 2006 ett initiativärende där City åklagarkammare i Stockholm ombads att bl.a. komma in med synpunkter på frågan om ordningsvakter i inte obetydlig omfattning ljuger om vad som förekommer i deras verksamhet (Justitiekanslerns dnr 6284-06-22). Riksåklagaren – genom vice överåklagaren Jörgen Almblad – besvarade Justitiekanslerns föreläggande. Riksåklagaren pekade bl.a. på att, när det gäller domar som huvudsakligen grundar sig på muntliga berättelser, det inte sällan är en grannliga uppgift för domstolen att göra trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningar av de utsagor som har lämnats vid huvudförhandlingen. Riksåklagaren anförde vidare att en diskussion kring dessa frågor bidrar till att de rättsvårdande instanserna inte hamnar i ett slentrianmässigt tänkande när det gäller beviskrav och bevisvärdering.

När det gällde frågan om ordningsvakter i inte obetydlig omfattning ljuger om vad som förekommer i deras verksamhet hänvisade Riksåklagaren till ett yttrande från vice överåklagaren Kerstin Skarp, City åklagarkammare i Stockholm. Hennes bedömning var att det inte tycks finnas skäl för någon större oro för en utbredd misskötsamhet bland de ordningsvakter som förordnas i Stockholms län och att det inte finns fog för påståenden att ordningsvakter skulle ljuga i inte obetydlig omfattning när de hörs om ingripanden vid krogar. Samtidigt välkomnade hon en diskussion i frågan om ordningsvakter i inte obetydlig utsträckning talar osanning i ärenden som rör restaurangmiljöer. Hon anförde i detta sammanhang att det ligger i sakens natur att en person som i sin myndighetsutövning har rätt att använda sig av våld, och som

gör sig skyldig till övervåld, för att försvara sig inför en kommande polisutredning kan göra en falsk anmälan om våld mot tjänsteman eller våldsamt motstånd.

Även med beaktande av innehållet i Åklagarmyndighetens nämnda yttrande anser jag att det finns skäl att inleda ett tillsynsärende angående ordningsvaktens och polisens agerande i samband med ingripanden vid krogar samt vissa tillhörande frågeställningar.

Vid granskningen skall inte de bedömningar som vakter, poliser, åklagare och domstolar har gjort i enskilda ärenden prövas. Inte heller skall enskilda ordningsvakter eller poliser granskas närmare. I stället bör avsikten vara att övergripande studera hur särskilt rättssäkerhetsaspekterna värnas i samband med ingripanden mot kroggäster, och därvid bl.a. hur Polisens tillsyn över ordningsvakter fungerar.

Polisen bör ombes att besvara några preciserade frågor med koppling till det som nu har sagts. Jag bedömer det lämpligt att begränsa granskningen till de tre storstadslänen.

Granskningen bör även inbegripa polisens ageranden i samband med ingripanden mot kroggäster. En viktig fråga som därvid bör utredas är vad Polisen gör för att motverka osunda lojaliteter mellan vakter och poliser. Även vissa andra hithörande frågor bör ställas, bl.a. om vilka erfarenheter myndigheterna har av de krogvakter som inte har ordningsvaktsförordnanden.

Beroende på vad som framkommer i polismyndigheternas yttranden bör det senare övervägas om det finns skäl att begära yttranden även från andra myndigheter eller att ge andra berörda tillfälle att lämna synpunkter.

Polismyndigheternas yttrande

Av polismyndigheternas yttrande framkommer att samtliga polismyndigheter är av uppfattningen att det inte är ett problem att det skulle finnas ”kompisförhållanden” och ”osunda lojaliteter” mellan dörrvakter och polisen.

Inte heller säger sig myndigheterna känna igen beskrivningen att vakter som misstänks för brott skulle ”prata ihop sig” och på det sättet undgå att fällas för brott.

Samtliga är även överens om att de inte ser ett behov av att ge särskilda instruktioner till poliser som skall hantera anmälningar mot ordningsvakter om övervåld.

Det finns följaktligen, enligt de tre största polismyndigheterna i landet, inga skäl att stärka skyddet för kroggästerna.

Självklart finns det osunda lojaliteter mellan en del poliser och dörrvakter, och självklart finns det ett reellt problem med att misstänkta dörrvakter pratar sig samman inför rättegångar. Något som i sin tur leder till att ett behov av att ge särskilda instruktioner till poliser som hanterar anmälningar mot ordningsvakter om övervåld inte heller finns enligt polismyndigheterna²⁷.

Men att polismyndigheterna skulle erkänna sådana missförhållanden måste anses som i det närmaste uteslutet då detta indirekt skulle indikera på att samma missförhållanden även borde finnas inom poliskåren, något som ofta har varit ämne för debatt. Dock vittnar många poliser på fältet och dörrvakter om en helt annan verklighet än den officiella hållning polisedningen framför, vilket även får stöd av min enkätundersökningen²⁸ och en ingående artikelserie i DN²⁹.

8. Förslag på förändringar

En viktig åtgärd för att förändra och komma tillrätta med de missförhållanden som finns i dörrbranschen är givetvis att förändra förutsättningarna lagstiftningsvägen. Jag kommer i det följande att lämna konkreta förslag till åtgärder som jag anser i stort sett skulle kunna medföra att vi kom tillrätta med de missförhållanden som i dag finns i våra krogentréer, och förändra verksamheten i grunden. Enligt mig ligger den snabbaste och mest effektiva förändringen i att man angriper det ekonomiska incitamentet för att driva garderobsverksamheten. Det vill i sin tur leda till något av en självsanering i branschen.

8.1 Alkohollagen

Den åtgärd som i grunden skulle kunna förändra förutsättningarna för dörrbranschen är en till synes enkel förändring. Ändå skulle en sådan förändring få långtgående påverkan och ge flera önskvärda bieffekter.

Förslaget är att folkhälsoinstitutets ändrar sin tolkning³⁰ av Alkohollagen (1994:1738) 6 kap 3 § fjärde stycket, alternativt att lagen ändras:

²⁷ Se polismyndigheternas, Stockholms, Västra Götalands och Skånes, yttrande på JK:s delbeslut angående initiativärende för granskning av vaktens och polisens agerande i samband med ingripanden vid klubbar och restauranger, dnr 3350-07-22.

²⁸ Se bilaga 1.

²⁹ Lasse Wierup, Dagens Nyheter 3-5 oktober 2007.

³⁰ Se folkhälsoinstitutets tolkningsföreträde.

För servering av spritdrycker, vin och starköl får endast sådan personal anlitas som är anställd av tillståndshavaren eller som är inhyrd från ett bemanningsföretag. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever. Lag (2001:414).

I sin handbok Alkohollagen uttrycker Folkhälsoinstitutets följande uppfattning:

Det bör noteras att lagtexten med uttrycket ”för servering” inte enbart avser den personal som lämnar ut alkoholdrycker till gästerna. Begreppet används i en vidare betydelse. Kravet på att anlitad personal skall vara anställd omfattar således i princip all personal som används för bedrivandet av serveringsrörelsen³¹. Enligt praxis som utvecklats under tidigare lagstiftning är personal som inte tillhör den egentliga serveringsrörelsen undantagen från kravet på anställning hos tillståndsinnehavaren. Detta kan gälla garderobiärer, musiker, casinopersonal, ordningsvakter och liknande.

Undantagna är genom ändringen av bestämmelsen den 1 juli 2001 även personal som är inhyrd från bemanningsföretag, dvs. från företag som har till verksamhet att hyra ut personal och för det ändamålet förfogar över ett antal personer. Personal kan inte lånas eller hyras in från andra företag.

Om garderobiärer, ordningsvakter och liknande skulle tas bort som exempel enligt ovan skulle det medföra att krögarna inte skulle kunna komma runt sitt ansvar för garderoben och dörrvakterna då dessa skulle tillhöra krogen och inte som idag är vanligt drivas av mer eller mindre suspekta externa företag.

En sådan förändring skulle även medföra att garderobsverksamheten blev tvungen att underordna sig Statens folkhälsoinstituts föreskrifter om kassaregister (FHIFS 2003:2), vilket på ett dramatiskt sätt skulle påverka hur mycket som redovisades i garderobsverksamheten. Det handlar om 100-tals miljoner som i dag kan undanhållas beskattning.

Ytterligare en direkt konsekvens är att samtliga av verksamhetens anställda nu oomtvistligt skulle omfattas av kravet på personalliggare, något som skulle få till konsekvens att en bransch där den övervägande delen av lönerna betalas ut svart plötsligt skulle vara tvungen att betala ut vita löner. Även här handlar det åtminstone om 100-tals miljoner.

Förutom att man på det här sättet skulle förstöra i stort sett alla ekonomiska incitament och möjligheter att bedriva dörrverksamheten på ett otillbörligt sätt skulle det

³¹ Detta anges även uttryckligen i prop. 1994/95:89 på sid. 97.

även ha en upprensande effekt på vilka som skulle få jobba och vilja jobba i våra krogdörrar.

Jag ser gärna att en sådan här förändring kompletteras med en granskning av alla personer som jobbar på krogen, och att den görs enligt den modell som finns vad gäller kontroll av ordningsvakter idag.

Som ytterligare en viktig ”bieffekt” skall ses effekten att organiserade ligor och personer lojala mot dessa skulle förlora sin kontroll och påverkan på krogarnas entréer. För den initierade är det väl känt att det förekommer att dörrpersonal direkt eller indirekt underlättar att det säljs narkotika- och dopingklassade preparat på våra krogar. Det förekommer även att organiserade ligor får en ”ensamrätt” att sälja sådana preparat på de krogar de själva har en direkt kontroll över eller har en indirekt kontroll över genom lojala personer. En sådan försäljning medför förutom att den kan ge de kriminella aktörerna vinster på tiotusentals kronor per kväll och därmed bidrar till deras existens, även att tillgängligheten till droger ökar och därmed konsumtionen. Något som i sin tur riskerar att bidra till att ordningssituationen på våra krogar påverkas på ett negativt sätt, detta då många av de allvarigare brotten i krogmiljö begås av drogpåverkade personer.

8.2 Lagen om bevakningsföretag

Entrévärdsverksamheten bör omfattas av lagen om bevakningsföretag, vilket innebär krav på auktorisation av sådan verksamhet och på godkännande av personalen med hänsyn till laglydnad och allmän lämplighet.

För att göra prövningen av godkännande av personal vid bevakningsföretag snabbare föreslås att länsstyrelserna får direkt åtkomst till belastnings- och misstankeregistren samt att den obligatoriska prövningen av medborgerlig pålitlighet tas bort³².

8.3 Ordningsvaktslagen

Det kanske allvarigaste missförhållandet, som regleras av ordningsvaktslagen, är den komplicerade lojalitetskonflikt som finns mellan de olika parterna. Utgångspunkten är att en ordningsvakt är underställd polisen, men kan vara anställd av ett bevakningsföretag. I sin tjänsteutövning skall en ordningsvakt lyda order från polispersonal

³² Förslag till förändringar i förordningen (1999:1134) om belastningsregister och i förordningen (1999:1135) om misstankeregister.

samtidigt som han eller hon skall ta hänsyn till sin arbetsgivares ekonomiska intressen, något som främst gäller ordningsvakter som är anställda i ett bevakningsföretag. Ytterligare en komplikation uppstår om ordningsvakten tjänstgör på en krog för då tillkommer även en lojalitet mot den som äger krogen. Här kan man ofta se att polisens och krögarens intresse inte är detsamma. Det kan handla om allt från att se mellan fingrarna med överservering till att olagligt diskriminera oönskade gäster.

Det finns förslag att om inte polismyndigheten inom vars område som ordningsvakten tjänstgör bestämt annat, skall ordningsvakten kontakta polisen inför varje tjänstgöringstillfälle. Ordningsvakten bör därvid få sådan information som kan lämnas av betydelse för hans eller hennes uppdrag. På det här sättet får både Skatteverket och polisen en bättre möjlighet att kontrollera omfattningen av ordningsvaktens uppdrag. Ytterligare ett problem som skulle försvinna om ansvaret för ordningsvakter och garderobiärer skulle läggas på krogen³³.

För att ytterligare stärka ordningsvaktens roll gentemot bevakningsföretagen eller krögaren bör en regel om att en ordningsvakt skall vara skyldig att omgående rapportera brott och ordningsstörningar till polisen³⁴.

Då arbetssituationen för en ordningsvakt på krogen i dag är så speciell och utsatt anser jag att diskussionen om huruvida polisen skulle förmedla ordningsvakter till de platser där de skall arbeta inte kan avfärdas med samma argument som framförts i Trygghetsutredningen SOU 1995:146 och i Ds 2003:50. Dvs. att det skulle leda till en omfattande byråkrati och att en sådan förmedlingsverksamhet skulle vara allt för främmande för polisens verksamhet. Med tanke på de potentiella vinsterna med att få bättre kontroll på krogentréerna anser jag att detta är en fråga som bör utredas vidare.

Personligen kan jag absolut se att polisen får möjlighet att själva råda över vilka ordningsvakter som skall vara verksamma på ett enskilt ställe, och på detta sätt kunna göra punktinsatser på särskilt utsatta krogar. Betydelsen av en sådan regeländring blir inte lika avgörande om inte verksamheten som i dag kan drivas av externa aktörer³⁵. Detta skulle bl.a. innebära att vakterna måste vara anställda av krogen och därmed vara upptagen i krogens personalliggare, vilket medför en bättre kontrollmöjlighet av både personlig lämplighet såväl som av vita löner.

³³ Se 8.1 Alkohollagen (1994:1738).

³⁴ En uppfattning som får stöd av såväl Trygghetsutredningen SOU 1995:146 och Ds 2003:50.

³⁵ Se 8.1 Alkohollagen (1994:1738)

Förslag att det som gäller i handläggning av anmälningar mot anställda inom polisväsendet skall tillämpas också i fråga om en anmälan mot en ordningsvakt för brott i hans eller hennes tjänsteutövning.

Förslag att en ordningsvakt skall bära klädsel och, inte som tidigare eller, tjänstetecken som gör att det klart framgår att personen tjänstgör som ordningsvakt. Annars är det svårt för allmänheten att uppfatta skillnaden mellan en ordningsvakt och en entrévärd, personer som har helt olika befogenheter.

Ett annat problem av stor betydelse är att ordningsvakter i dag inte får utföra kontroller av gästernas legitimationer eller selektera gäster av sociala skäl, exempelvis med grund i gästens klädsel. På grund av denna begränsning fyller entrévärdarna en stor praktisk funktion i krogentrén. Hade ordningsvakterna fått möjlighet att utföra dessa uppgifter skulle det medföra att entrévärdarna skulle bli möjliga att exkludera från entréverksamheten. Här krävs en lagändring för att komma till rätta med problemet³⁶.

8.4 Lagen om särskild skattekontroll i vissa branscher

För att försöka komma tillrätta med den stora omfattningen av ”svarta” pengar i bl.a. restaurangbranschen antogs en ny lag 1 jan 2007³⁷. Lagen innebär att restaurang- och hårvårdsverksamheter är skyldiga att föra personalliggare, där samtliga i personalen skall föras upp. Detta skall motverka att ”svarta” löner betalas ut till de anställda.

Detta har haft ett mycket gott resultat enligt Skatteverkets uppföljning.

Lagen är dock inte tydlig huruvida de personer som är anlitas av externa företag som bedriver garderobs- och dörrverksamhet skall anses omfattas av lagen eller ej. Enligt Skatteverket, som har tolkningsföreträde av lagen, skall ordningsvakter och andra med liknande uppgifter omfattas av lagen, dock ej garderobiärerna. Anledningen till den här tolkningen är enligt Skatteverket³⁸ att ordningsvakterna och liknande personer skall ses som en del av själva restaurangverksamheten detta även om det handlar om ett externt vaktbolag med egen personal. Ett mer logiskt resonemang borde vara att se garderobsverksamheten som närmare knuten till restaurangverksamheten då dessa fyller en direkt uppgift för att restaurangverksamheten skall kunna fungera, även entrévärdarna utför ett arbete enligt krögarens önskemål. Ordningvakten där-

³⁶ Stöd av polisen, bl.a. i DN artikel av L. Wierup 30kt 2007

³⁷ Lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher.

³⁸ Skatteverkets praxis, har bl.a. framkommit i samtal Conny Svensson Skatteverket Göteborg.

emot är att se som polisens förlängda arm och skall agera ordningshållande och är snarare underordnad polisens verksamhet, inte restaurangens som Skatteverkets uppfattning/tolkning säger. Då det ej ännu har hunnit utvecklas någon praxis måste rättsläget idag ses som tämligen oklart, och därmed kan ingen säker slutsats dras av Skatteverkets tolkning.

För att slippa denna svåra tolkningssituation skulle det underlätta betydligt om lagen skrevs om på ett sådant sätt att den även omfattade ordningsvakter, entrévärdar och garderobiärer. Även här skulle problemet lösas genom att en ändring av Alkohollagen enligt 8.1 gjordes. Dvs. att ansvaret för vakt och garderobspersonal las på krogen och dessa därmed omfattades av kravet på personalliggare.

8.5 Krav på tillsynen av yrkeskåren

För att ändringarna i ordningsvaktslagen skall få önskad effekt är det nödvändigt att alla personer som är verksamma i krogdörren omfattas av myndighetens möjlighet för tillsyn annars riskerar man att reglerna i realiteten kringgås ex genom att personer som ej omfattas av reglerna är de som ändå kontrollerar dörren. Det skall därför ställas samma krav vad gäller laglydighet och lämplighet på entrévärdar, som ofta är de som faktiskt styr verksamheten, och övrig personal i krogentrén som det görs på ordningsvakterna.

Entrévärdarna vara eller inte vara är en fråga som ofta diskuterats. Men för att kunna sköta verksamheten är det otvivelaktigt så att det behövs personer utan ordningsvaktens begränsningar vad gäller möjlighet att agera i situationer som inte är ordningsrelaterade. Det kan exempelvis vara att sköta det praktiska med inläppet till krogen där gäster kan tillfrågas om att visa legitimation, utsättas för kontroll med hjälp av metalldetektorer eller kontroll av eventuellt medhavda väskor.

8.6 Införa regler för kösystem

Man bör även se över hur det går att reglera krogarnas metoder att hantera kösystemet i entrén. Det förekommer många olika ”konstruktioner” vad gäller krogarnas kösystem. Det finns exempel på krogar som har upp till fyra olika köer för att på det sättet selektera bland de personer som försöker komma in på krogen. En annan företeelse, som är vanligast i Stockholm, är det så kallade ”regnbågsinläpp”, vilket innebär att det inte finns ett regelrätt kösystem. Istället för att använda sig av traditionella

köer tvingas de personer som vill in på krogen stå i halvcirkelformad formation utanför avspärningarna. På det här sättet kan en så kallad pointer välja ut vilka gäster han vill ha in och samtidigt diskriminera de personer han inte vill ha in, och slipper samtidigt konfrontera/diskriminera någon direkt utan låter istället helt enkelt de icke önskvärda personerna bli stående utanför tills de slutligen tröttnar och går därifrån. Vinsten för krogen blir att de kan diskriminera och selektera utan att riskera att lagföras för sitt olagliga diskriminerande.

En effekt som skapas av systemet med regnbågsinsläpp är att det medför att det lättare uppstår konflikter och ordningsstörande situationer, i samband med att folk känner sig nonchalerade och diskriminerade.

8.7 Skatterättslig genomsyn

Jag anser att den i dag vanligaste konstruktionen med en vakt- och garderobsverksamhet som inte sköts av krögaren själv utan av en extern aktör skulle kunna angripas med hjälp av en skatterättslig genomsyn, vilket skulle göra att krögaren själv skulle anses vara ansvarig för verksamheten. Anledningen till detta är att förhållandet mellan krögaren och den externa aktören, och dess personal, i de flesta fallen borde ses som ett anställningsförhållande och inte som ett uppdragsförhållande som det görs i dag.

Vid en bedömning huruvida relationen skall ses som ett anställningsförhållande eller uppdragsförhållande är enligt Skatteverket bl.a. att den externa aktören tar en ekonomisk risk, har flera uppdragsgivare, driver verksamheten i egen lokal, själv äger sin utrustning, väljer sin egen personal, bestämmer prissättning, avgör sina arbetstider eller i övrigt kan visa på en självständighet det som avgör.

Skulle dessa rekvisit tillämpas på förhållandet mellan krögaren och det externa företaget kan snabbt konstateras att en extern aktör inte driver verksamheten i en egen lokal, han tar ingen reell ekonomisk risk, han äger inte utrustningen som krävs i verksamheten. Oftast har han bara en uppdragsgivare. Krögaren bestämmer prissättning, arbetstider och skall oftast lämna sitt godkännande till både val av personal och deras klädsel osv.

Jag har efter 15 år i branschen svårt att se ett exempel på en mer osjälvständig verksamhet än vakt- och garderobsverksamheten på en krog.

Skatteverkets uppfattning att det som huvudregel skall ses som en självständig verksamhet framstår mot bakgrund av de domar³⁹ som finns på området än mer svår att förstå.

Jag menar att detta beror på Skatteverkets okunskap om hur det i realiteten fungerar i branschen.

9. Slutsatser

Tydligt är att situationen med våra krogentréer är ett problem som inte går att lösa genom en enda enkel åtgärd, utan att det rör sig om en problematik som måste angripas på flera fronter.

Därför är det inte heller möjligt att hitta en lösning enbart via lagstiftningsvägen utan man måste även jobba med focus på attityder och värderingar. För att man skall kunna komma tillrätta med problemet måste det i stället angripas simultant på flera fronter.

Här kan bl.a. ses ett uppenbart behov av att förbättra myndigheternas ansvar, tillsyn och löpande fortbildning, något som de flesta ordningsvakter håller med om⁴⁰.

Helt uppenbart är det även av mycket stor betydelse att satsa på att jobba med både värderingar och kultur med personerna som är verksamma inom branschen. Det är ett arbete som är nödvändigt att bedriva fortlöpande, för att på det sättet kunna motverka den starka subkultur som växer och frodas i våra krogentréer. Problemet med den subkulturella utvecklingen och dess lojaliteter är väl i det närmaste att se som allmänt accepterad. Dessa bekräftas även av enkätundersökningen⁴¹.

När det gäller tillsynen av våra ordningsvakter kan det givetvis diskuteras huruvida det är lämpligt att granskningen skall skötas av polisen, vilka ofta beskylls för att ha samma typer av subkulturella problem i sina organisationer, eller om granskningen skall göras av någon annan myndighet. Här skulle det eventuellt kunna ses en lösning med länsstyrelsen som ansvarig myndighet.

Som en första åtgärd, och enligt mitt förmenande den åtgärd som skulle ha enskilt störst påverkan på hur krogdörrsverksamheten sköts, är att folkhälsoinstitutet ändrar sin tolkning av Alkohollagen, alternativt att lagen ändras.

³⁹ Kammarrätten i Stockholm målnr 4340-1989, 2712-1985, och Kammarrätten i Sundsvall målnr 8726-1993.

⁴⁰ Se bilaga 1.

⁴¹ Se bilaga 1.

Skulle vakt- och garderobsverksamheten inte vara ett av de uttryckligen accepterade undantag som kan göras vad gäller verksamhet som kan bedrivas externt från restaurangverksamheten skulle detta medföra att hela det ekonomiska incitament som finns i att driva garderobsverksamhet i stort sett försvinna i en handvändning.

Anledningen är att med en sådan förändring skulle följa ett krav på både inloggning av all personal som arbetar med vakt/värd/garderobsverksamhet, då dessa skulle vara anställda direkt av krogen, vilket idag inte är ett krav, samt även krav på kassaregister.

Vilka som redan idag omfattas av ett sådant krav på inloggning är som tidigare nämnts inte alldeles klart, detta då den nya lagen ännu inte har hunnit prövas.

Klart är dock att Skatteverket anser att vaktpersonal skall omfattas av lagen då de har att overse ordningen i hela lokalen och inte är begränsade till garderoben eller dörren i sitt arbete. Det resonemanget kan ses som logiskt när det gäller ordningsvakten som har förordnande att ansvara för ordningen på stället. Dock måste det ses som anmärkningsvärt att använda samma resonemang när det gäller ex en entrévärd som inte har någon som helst befogenhet att agera ordningshållande.

Detta skulle medföra att en stor del av de personer som idag arbetar i dörren inte längre skulle kunna fortsätta att vara verksamma i dörren.

Om man sedan ställer samma krav på "hederlighet" som man idag gör på ordningsvakter även på övrig personal skulle man i stort sett kunna bli av med de problem vi upplever idag. Givetvis är det viktigt att även jobba vidare med dessa personers attityder, tillsyn samt att utveckla ett närmare samarbete mellan polis och dörrpersonal, samt även med andra myndigheter.

10. Källförteckning

- SOU 1995:146. Trygghet mot brott.
- Ds 2003:50 Ordningsvakter och väktare.
- Munck Johan, Ordningsvakter och väktare, uppl. 3, 2005.
- Wierup L., Larsson M., Svensk maffia, 2007.
- Div. artiklar på nätet och i tidningar, bl.a. DN:s artikelserie om krogvakter 3-5 oktober 2007.
- Polisens planeringsförutsättningar för 2007-2009. Diariennr. CO-903-3290/06.
- Lag (1980:578) om ordningsvakter.
- Ordningsvaktsförordning (1980:589).
- Lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher.
- Alkohollag (1994:1738).
- Statens folkhälsoinstituts föreskrifter om kassaregister (FHIFS 2003:2).
- Handbok Alkohollagen, Statens folkhälsoinstitut.
- Ordningsvaktens roll i dag och i morgon. PM Krogkommissionen i Stockholm 2006-09-08.
- Ordningsvakter i restaurangmiljö, en skrivelse tillkommen i samråd mellan Polismyndigheten, Skatteverket och Länsstyrelsen i Stockholm mars 2007.
- SOU 2006:56. Delbetänkandet Ansvarsfull servering – fri från diskriminering.
- Rikspolisstyrelsens yttrande angående Ds 2003:50. Diariennr. RÄS-000-5422/03.
- Rikspolisstyrelsens yttrande angående SOU 2006:56. Diariennr. VS-009-4558/06.
- JK:s delbeslut om att inleda en granskning av vakters och polisers agerande i samband med ingripande vid klubbar och restauranger. Diariennr. 3350-07-22.
- Polismyndigheten i Stockholm län. Upplysningar och yttrande med anledning av initiativärende från Justitiekanslern. Diariennr. AA 692-32454-2007.
- Polismyndigheten i Västra Götaland. Yttrande angående Justitiekanslerns granskning av vakters och polisers agerande i samband med ingripande vid klubbar och restauranger. Diariennr. AL-793-4708/07.
- Polismyndigheten i Skåne. Yttrande angående initiativärende för granskning av vakters och polisers agerande i samband med ingripande vid klubbar och restauranger. Diariennr. AA 128-15564/07.

Rättsfallsregister:

- RÅ 2001 ref 25.
- Kammarrätten Sundsvall målnr 8725-1993 och 8726-1993.
- Kammarrätten Stockholm målnr 6244-1983, 2712-1985, 4340-1989.

11. Bilaga

Enkät till ordningsvakter och entrévärdar (svaren lämnades anonymt)	Svar 84 st (Ringa in ett alternativ per fråga)
1. Vad har du för arbetsuppgifter?	Ordningsvakt 36 st Entrévärd 48 st
2. Vilken är din ålder? År snitt 29,3 år
3. Vilket är ditt kön?	Man 84 st Kvinna
4. Antal år du har i yrket? År Snitt 3,8 år
5. Har du mottagit ”svart” lön i ditt dörrvaksjobb?	Ja 96% Nej 4%
6. Tror du det är vanligt med ”svarta” löner i dörrvaksbranschen?	Ja 99% Nej 1%
7. Tycker du det är ok att jobba ”svart”?	Ja 82% Nej 18%
8. Har du dömts för något brott med fängelse i straffskalan?	Ja 51% Nej 49%
9. Borde du ha dömts för något brott enligt ovan?	Ja 78% Nej 22%
10. Har du nekat någon inträde pga. etnicitet, religion, eller sexualitet i ditt arbete som dörrvakt?	Ja 97% Nej 3%
11. Tror du det är vanligt förekommande att personer nekas inträde enligt ovan?	Ja 95% Nej 5%
12. Har du nekat någon inträde av annan anledning, ex socialgrupp, utseende etc., i din egenskap av dörrvakt?	Ja 91% Nej 9%
13. Tror du det är vanligt att personer nekat inträde enligt ovan?	Ja 78% Nej 22%

14. Har du fått instruktioner från din chef alt. ägaren till restaurangen att neka personer inträde enligt ovan?	Ja 88%	Nej 12%
15. Tror du det är vanligt med sådana instruktioner i krogentréer?	Ja 83 %	Nej 17%
16. Tycker du det kan vara rätt att neka personer inträde pga deras hudfärg eller sexualitet?	Ja 77%	Nej 23%
17. Har du utsatts för våld i ditt dörrvaktsarbete?	Ja 86%	Nej 14%
18. Tror du det är vanligt att dörrvakter utsätts för våld?	Ja 63%	Nej 37%
19. Har du utsatts för hot i ditt dörrvaktsarbete?	Ja 95%	Nej 5%
20. Tror du det är vanligt att dörrvakter utsätts för hot?	Ja 74%	Nej 26%
21. Har du använt våld på ett felaktigt/olagligt sätt i egenskap av dörrvakt?	Ja 87%	Nej 13%
22. Tror du det är vanligt med felaktig/olaglig våldsanvändning i krogdörrarna?	Ja 77%	Nej 23%
23. Tycker du att det kan vara rätt att du som dörrvakt använder dig av ett våld som inte har stöd i lagen?	Ja 78%	Nej 22%
24. Har du som ordningsvakt använt dig av ditt handfängsel utan att det varit befogat?	Ja 61%	Nej 39%
25. Tror du det är vanligt att handfängsel används på ett felaktigt sätt?	Ja 54%	Nej 46%
26. Har du vittnat falskt i domstol alt. lämnat felaktiga uppgifter till polis?	Ja 72%	Nej 28%
27. Tror du det är vanligt att dörrvakter vittnar falskt i domstol alt. lämnar felaktiga uppgifter till polis?	Ja 69%	Nej 31%
28. Skulle du kunna vittna falskt alt. lämna felaktiga uppgifter för att skydda en dörrvaktskollega?	Ja 89%	Nej 11%
29. Tror du det är vanligt att personer som jobbar i	Ja	Nej

dörren vittnar falskt alt lämnar felaktiga uppgifter för att skydda en kollega?	82%	18%	
30. Tycker du krogen borde stänga senast 03.00 igen?	Ja 78%	Nej 22%	
31. Hur tror du våldsanvändningen skulle påverkas av en 03.00-stängning?	Öka 10%	Minska 59%	Oförändrad 31%
32. Hur tror du narkotikaanvändningen skulle påverkas av 03.00-stängning?	Öka 3%	Minska 65%	Oförändrad 32%
33. Har du använt dig av något narkotika?	Ja 85%	Nej 15%	
34. Tror du det är vanligt att personer som jobbar dörrvakter använder narkotika?	Ja 65%	Nej 35%	
35. Har du använt dig av något dopingpreparat?	Ja 43%	Nej 57%	
36. Tror du det är vanligt att personer som jobbar som dörrvakter använder dopingpreparat?	Ja 37%	Nej 63%	
37. Tycker du att det finns ett bra samarbete med polisen?	Ja 18%	Nej 82%	
38. Tror du de problem som finns i krogentréerna skulle påverkas positivt av ett närmare samarbete med polisen?	Ja 77%	Nej 23%	